

ХАҢЫАТ
1937 СЫЛТАН
ТАХСАР

САХА РЕСПУБЛИКАТЫН НЬУРБА УЛУУХУН ХАҢЫАТА

НЬУРБА

12+

2021 сыл
Кулун тутар
18 күнэ
Чэппиэр
10 №
(11933)

ТЭРИЙЭЭЧЧИЛЭР: СР Правительствота, Ньурба улуунун "Ньурба" ("Огни Нюрбы") хаһыат редакцията" автономнай тэрилтэ

– “Демография” национальной бырайыак – Ньурбаҕа 280 миэстэлээх саҥа уһуяан аһылынна

Кулун тутар 11 күнүгэр Ньурба куоратыгар 280 миэстэлээх “Кэскил” уһуяан үөрүүлээх аһылыгыта буолан ааста. Уһуяан “Демография” национальной бырайыак чэрчитинэн икки сыл кэриҥэ тутуллан, үлэбэ киирдэ. Бэдэрээтчит тэрилтэнэн “Ярус” ХЭТ үлэлээтэ.

Ньурба улуунун “ИСУ” МКУ салайааччыта Макар Семенов иһитиннэрбитинэн, эбийиэк тутуутугар уопсай 350 мөлүйүн солкуобай көрүлүбүт. Онтон 321 мөлүйүнэ федеральнай буддьүөттэн, атына өрөспүүбүлүкэ уонна олохтоох салайыны үбүттэн. Дьиэ үс этгэстээх, уопсай инэ 3760 квадратнай миэстэрэбэ тэннэр. үөрүүлээх тэрээһингэ СӨ Бырабытыалыстыбатын бэрэссэдээтэлин солбууааччы Сергей Местников, СӨ Баһылыгын Дьаһалтатын олохтоох салайыны боппуруостарыгар Департаменнэн салайааччытын солбууааччы Афанасий Старостин, “Ярус” ХЭ тутуу тэрилтэтин салайааччыта Степан Петров кыттыныны ылылар. Эбийиэги тутуу тэрилтэ салайааччыта уһуяан сэбиэдиссэйгэр Оксана Самсоноваҕа дьиэ күлүүһүн тутарда.

Саҥа дьиэни-уоту арчылаан, мустубут ыалдыттары албаан, аалай лиэнтэни быһыы, уһуяаны көрүү-истии буолла. Улуустаагы үөрэбири управлениетын салайааччыта Алевтина Аргунова уһуяан уочаратыгар бүтүгү күнүгэ 180 оҕо турарын эттэ. Бу улахан дьиэбэ куорат икки дьыссаата - “Кэскил” уонна “Солнышко” киирэллэр. Манна оҕолор 1,5 саастарыттан саҕалаан сылдыллара былааннанар.

“Кэскил” уһуяан уопуттаах итгээччилэриттэн биридэстэрэ Люция Буслаева үөрүүтүн үлэстэр:

– Уһуяан кэлэктибэ үгүс сыл туруорсубут барабыт туолан, бүгүн бары олус долгуйан сылдыбыт. Аны саҥа дьиэбэ үөрэ-көтө көрсөөрү оҕолорбутун кэтэһибит.

Сергей Местников: “Бүтүгү тэрээһин улуус, өрөспүүбүлүкэ эрэ буолбакка, дойду таһымгар олус улахан суолталаах. Манньк үчүгэй дьиэбэ олоххо күөстээх тардыһылаах, бигэ тирэхтээх оҕолор итигилэн тахсыахтарыгар бигэ эрэнэбин”, - диэн тус санаатын эттэ.

Александра ВАРЛАМОВА.

– Год здоровья –

Офтальмологи провели операции в Нюрбе

30 декабря 2020 года между Якутской республиканской офтальмологической клинической больницей, Администрацией Нюрбинского района и нашей больницы было подписано соглашение о сотрудничестве.

Так, на его основании в рамках Года здоровья с 11 по 15 марта к нам приезжали офтальмохирурги и провели в общей сложности 55 операций жителям четырех районов: Нюрбинского, Сунтарского, Верхневиллюйского и Виллюйского. Также с рабочим визитом приезжал главный врач ГАУ РС(Я) ЯРОКБ Иван Луцкан. Он ознакомился с работой филиала больницы и отметил отзывчивость персонала, состоящий из настоящих профессионалов своего дела. В ходе визита также состоялась встреча с первым заместителем главы района Артуром Яковлевым, где были обсуждены текущие вопросы и дальнейшие планы о сотрудничестве.

Работали 2 хирурга: Нюргуяна Егоровна Эбиль и Марианна Владимировна Степанова, 2 операционные медсестры и врач-анестезиолог.

По информации врача-офтальмо-

лога Нюрбинского филиала Розалии Ивановой, врачи в первый же день пребывания, не теряя времени, после 18 ч вечера сразу провели осмотр 14 пациентов. Во второй день осматрели 9 пациентов из Сунтарского улуса и 28 наших нюрбинских.

14 и 15 марта провели всего 55 операций, в том числе 23-м прибывшим из Верхневиллюйского улуса. 6-м пациентам была назначена операция в г. Якутске. Все пациенты 70-80 лет, самому пожилому 91 год, диагноз у всех одинаковый - катаракта глаз.

Все перенесли операцию без осложнений. Больница предоставила прооперированным 21 койко-место в отделении хирургии. Иван Луцкан вместе с главным врачом НЦРБ Натальей Павловой обошли всех приезжих пациентов с Верхневиллюйска, все довольны и передают слова большой благодарности врачам.

Мы в свою очередь благодарим наших коллег из Офтальмологической больницы за возвращенное зрение нашим пациентам!

@crb_nyurba

Чуолкайдааһын

“Ньурба” хаһыат кулун тутар 11 күнүнээби 9 №-гэр 1 стр. “Ньурба МОЛЛ” административнай атыы-эргиэн уонна элбэх өгөнү огнорор киин үөрүүлээх аһылыгыта буолла” диэн ыстатыйа үһүс абзаһыгар “Манна “Кооператор” ХЭО

маҕаһыннардааҕар удамыр сыаналаах олохтоох бородуксууйаны атыллыыр буолуоҕа” диэн этиини “Манна “Кооператор ХЭО атын маҕаһыннардааҕар удамыр сыанара атыллыыр буолуоҕа” диэн көннөрөн аафаргытыгар ааптар көрдөһөр.

Редакция.

Саха өрөспүүбүлүкэтигэр Сылгыһыт күнүнэн!

“Ньурба улууһа” муниципальной оройуон Дьаһалтатын уонна улуус дьокутааттары Сүбэтин аатыттан кулун тутар 21 күнүгэр өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн бэлиэтэнэр Сылгыһыт күнүнэн манна сыһыаннаах бары үлэһиттэри уонна бэтэрээннэри истинник эбэрдэлиибит!

Сылгыны үөрдээн иттии былыргыттан Саха сиригн хаһаайстыбыннай үлэтин-хамнаһын үгэс буолбут төрүт салаатынан, национальной баайынан уонна ураты кизн тутуутунан буолар. Саха норуотун матырыйаалынай уонна духуобунай культуурата бүтүннүүтэ сылгыны - Дьөһөгөй оҕотун өрө тутууну кытта сибээстээх. Кыһын устата бытарҕан тымныларга хаһан аһаан айабын булунар саха сылгыта уонна сылгыны үөрдээн иттии бүтүн аан дойдуга биллэр уонна улахан итэриэһи үөскэтэр. Сылгы иттиитин сайыннарар уонна маһа үлэһи сылдыааччылары өйүүр туһуттан, СӨ Ил Дарханын ыйаабынан 2017 сылтан Сылгыһыт

күнэ олохтоммута. Улууска бу салааҕа хамсатыны таһаарара, улуус биш тусна ааттаах-суоллаах баайыттан биридэстэрэ буолар Мэнэдьэк боруодатын сайыннарара, сылгы базаларын тутууга, сылгыттан ылыллар аһы-үлү дэлэтиигэ болҕомто уруулар. Чаһаанда СПК-тын базатыгар сылгыһыттары үөрэтэр Киин дьыэтэ тутулунна. Степан Васильев аатынан сылгы собуотун өрөспүүбүлүкэтээби “Саха сүдүһүтэ” генофонднай тэрилтэбэ биэрэрэ үлэ барар.

Бу күн сылгы иттиитигэр сыһыаннаах үлэһиттэри, бэтэрээннэри чистэтиибит. Эһигэ барыгытыгар үлэһитигэр салгыы ситиһиллэри, үтүө доруобуйаны, дьолу-соргуну уонна табыллыны баҕарабыт!

“Ньурба улууһа” МО баһылыга
А.М.ИННОКЕНТЬЕВ.
Улуус Сүбэтин бэрэссэдээтэлэ
С.И.ЕВСЕЕВ.

– Бырагыраама олоххо киирэр –

Хорулаҕа үс эбийиэк үлэбэ киирдэ

Элбэх өгөнү толорор культуура дьыэтин “Аар-Айы” итэбэлин XI кэрдиэттээх алгысчыта, үрдүкү категориялаах норуот эмчитэ, норуоттар икки ардыларынааҕы ЮНЕСКО иһинэн норуоттар мэдициинэлэрин магистра, Таркаайы нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ, норуот эмчитэ Алиса Михайловна Иннокентьева алгыһынан аста.

Алаһа дьыэни арчылааһын, аал уоту оттоһун кэнниттэн “Ньурба оройуона” МО баһылыга Алексей Михайлович Иннокентьев, “Саха сирэ XXI үйэбэ” өрөспүүбүлүкэтээби үтүө дьыала дирекциятын салайааччыта Алексей Дмитриевич Петров, Хорула нэһилиэгин МТ баһылыга Василий Николаевич Семенов аалай лиэнтэни бистылар. “Виком” ХЭТ генеральнай дириэктэрэ Андрей Семёнович Никифоров саҥа дьиэ күлүүһүн Хорула баһылыгар Василий Николаевичка үөрүүлээх быһыыга-майгыга туттарбытын кэннэ ынгырылыах ыалдыттар саҥа дьиэбэ киирдилэр.

Нэһилиэк баһылыга Василий Николаевич бар дьонугар үөрүүтүн үлэһиннэ:

– Бүгүн Хорула нэһилиэгэр устуоруйаҕа киирэр бэлиэ түгэн буолла. Нэһилиэкпитигэр үс эбийиэк үлэбэ киирдэ. Ол курдук, федеральнай бырагырааманан, СӨ Доруобуйа харыстабылын министроститэтин өйөбүлүнэн 100-тэн тахса квадратнай иннээх врачевнай амбулатория, эдэр исписэлиһтэргэ аналлаах 4 квартиралаах дьиэ. 50-һы квадратнай иннээх квартираларга учууталлар уонна медсисестэрэ киирэн олохсуйан олоролор.

Мань сэргэ элбэх өгөнү толорор культуура дьыэтин тутуута 2018-2020 сс. “Виком” ХЭТ тутан үлэбэ киллэрдэ. 800-чэкэ квадратнай иннээх дьиэбэ олохтоох дьаһалта, кулууп, библиотэка, почта киириэхтэрэ. Бу эбийиэктэр СӨ Ил Дархана Айсен Николаев уонна Бырабытыалыстыбата ыгар бэлиитикэтин, өрөспүүбүлүкэтээби “Саха сирэ XXI үйэбэ” үтүө дьыала чэрчитинэн тутулуннар, - диэн билиһиннэрдэ.

Салгыы Василий Семёнов СӨ вице-спикеригэр Антонина Афанасьевна Григорьеваҕа, Ил Түмэн дьокутааттарыгар Владимир Михайлович Прокопьевка, Юрий Михайлович Николаевка, улуус баһылыгар Алексей Михайлович Иннокентьевка, улуус баһылыгын тутууга уонна ОДьКХ солбууааччыта, ИСУ салайааччытыгар Макар Семенович Семёновка, улуустааҕы Киин балыһа кылаабынай бырааһыгар Наталия Николаевна Павловаҕа, “Виком” ХЭТ генеральнай дириэктэригэр Андрей Се-

мёнович Никифоровка, “Мастрой” ХЭО Горохов Владислав Афанасьевичка, Хорула нэһилиэгин олохтоохторугар махтанарын биллэрдэ.

Нэһилиэккэ үс эбийиэк су-буруччу үлэбэ киирээһинэ урукку өртүгэр улуус устуоруйатыгар суоҕа.

Дьэ, ити курдук, улууспутугар араас бырагыраамаларынан үбүлэнэн саҥа эбийиэктэр үлэбэ киирэллэрэ сөптөөх хайысханы тутуһан үлэ барарын туоһулуур. Инникитин өссө да атын социальнай эбийиэктэр ааннарын тэлэчи аһахтара турдаҕа.

Аҕыйах сыллааҕыта Хорулаҕа “Якутия”, “Саха сирэ” хаһыаттар кэрэспэдиэннэрин кытары бара сырыттаһына, нэһилиэк баһылыга көрсүһүүгэ: “Биһигэ атын сиртэн үлэли кэлбит эдэр исписэлиһтэр нэһилиэк дьонун-сэргэтин, сирин-уотун сөбүлээн олохсуйан хааллар”, - диэн этиитэ оруннаах буолла.

Антонина СЕМЁНОВА.

– Коронавируһу утары –

Хааччахтааһын миэрэлэрэ кулун тутар 31 күнүгэр диэри уһаатылар

Коронавирус сыстыганнаах дьаһынан СӨ сиригэр-уотугар хааччахтааһын миэрэлэрэ кулун тутар 31 күнүгэр диэри уһаатылар. Мань кытта 65-тэригэр үлэбэ саастаах гражданнырга, хронической ыарыһылаах дьонго дьиэбэ бэйэни хааччахтааһын эрэсимиэ эмие кулун тутар бүтүөр диэри уһаата.

Эрэсимиэ манньк сымна-

тылар киирдилэр:
– өрөспүүбүлүкэтээби сүрүн тэрээһиннэр уонна муниципальнай таһымнаах үөрэх, кэмпириэнсийэ, форум, культуурунай тэрээһиннэр Суһал ыстаап сөбүлэнигэн ытыллыахтарын сөп;
– киинэ тыйаатырдарыгар, тыйаатырдарга уонна кэнсиэрдэргэ көрөөччү саалата 75 %

туолуон сөп;
– культуура уонна сыннылан пааркаларын, аттракционнар үлэлэрэ көнүлүнэр;
– тэрилтэлэр эбийиэктэрин генеральнай уонна санитарнай сууууга-сотууга сабылаллара ирдэнэн бүтэр. Бу үлэни нэдиэлэбэ бэйэлэригэр табыгастаах кэмгэ ытыахтаахтар.
edersaas.ru сайтан.

- Ил Дархан нэдиэлэтэ -

Айсен Николаев ааспыт нэдиэлэбэ үлэтин сүрүн түгэннэриттэн

Кулун тутар 9 күнүгэр Айсен Николаев сунал ыстаап учараттаах мунһабын ытта. Өрөспүүбүлүкэбэ эпидемиологическай быһымайгы арыый түспүбүтүн, ыарахан-нык ыалдыааччы ахсаана аччаабытын иһин, киһи өлүүтэ син биир тахса турарын бэлиэтээн эттэ. Күндьыл сыйлыбытынан, ОРВИ, грипп дьана тарҕанарынан, бары санитарнай ирдэбил тутаахтыгытын ыйда. Роспотребнадзор чахчытынан, иннинэбэи нэдиэлэ устата 7,5 тыһ. киһиэхэ ОРВИ диагноһа турбут. Ордук 3-6 уонна 7-14 саастаах оҕолор ыалдыбыттар. Оскуодаларга, уһуяаннарга дезинфекция ытыллар, дьэни-уоту салгылаталлар, кыраадыһы мээрэйдиллэрэ, санитарыерлары туһаналлар ирдэниллэр.

Коронавирустан вакцинация улуустарга көхтөөхтүк ытыллар. Дьокуускайга бырааһыннык күннэригэр быһыны биэри тэтим арыый да бытарбыт. Ол эрээри билгин бу хайысха үлэ күүһүрэн эрэр, судаарыстыба өнгөтүн онгорор порталынан нэһилиэнньэни сурутуу барар. Кулун тутар 16 күнүн кэнниттэн регионна эбии 14 тыһ. доза вакцина кэлиэхтээх. Пандемия саҕаланнабыттан Саха сиригэр барыта 32 тыһ. тахса киһи ыалдыбыт, итинтэн 95,8 % үтөрбүт.

Кулун тутар 11 күнүгэр РФ вице-премьерэ Марат Хуснуллин регионна сайдыыларын бырабыыталыстыба хамыһыатын мунһабын ытта. Саха сириттэн Ил Дархан Айсен Николаев уонна Бырабыыталыстыба бэрэссэдээтэлин I солбуйааччы эбээһинэнин толороочу Дмитрий Бердников кытыннар. Хамыһыа чилиэннэрэ Өлүнэ муостатын тутуутун бырайыагын көрдүлэр.

Марат Хуснуллин сүрүннээн муоста тутуутун бырайыагын өйүү-

рүн, ол эрээри бырайыак сыанатын өссө төгүл чопчулурга сурудахтаата. Регион салайааччытар, Тырааныспар министриэтибэтигэр, Росавтодорга уонна Главгосэкспертизага икки нэдиэлэ устата бырайыагы өссө биридэ үөрэтэргэ этии киллэрдэ. "Бырабыыталыстыба хамыһыата уонна вице-премьер бырайыагы өйөөтүлэр. Марат Шакирзянович биһиэхэ бырайыакка үлэ чэрчитинэн көнөрүүлэри киллэрэргэ сорок туруорда. Онон чугастаабы кэмгэ федеральнай бизнэсмистибэлэри кытары үлэлэниэхпит", - диин мунһах түмүгүнэн Айсен Николаев санаатын эттэ.

Кулун тутар 11 күнүгэр Ил Дархан Саха сиригэр кэлбит Ксения Собчагы кытта көрсүбүтүн, интэриэһинэй кэпсэтии тахсыбытын туһунан Айсен Николаев бэйэтин Инстаграмыгар иһитиннэрдэ. Кэпсэтии саха киһитин уонна киһи индустриятын сайдытытын тула барбыт. Ксения Собчак "Путало" киһи режиссера Дмитрий Давыдовы кытта көрсө Аммаҕа барар былааннаах. "Саха сиригэр таланаах дьон элбэбэ үөрдөр. Өссө да элбэх санга харгына аан дойдуну баһылырыгар эрэллээхпин", - диин этэр Ил Дархан. Айсен Николаев биллэр суруналыыс Ксения Собчака аҕата Анатолий Александрович Собчак туһунан фотоальбому бэлэхтээтэ. Киһи Санкт-Петербург куорат мээринэн үлэлирин саҕана Санкт-Петербург уонна Саха сирин икки ардыгар добордуу сыһан олохтом-

мута. Кулун тутар 12 күнүгэр өрөспүүбүлүкэ салайааччыта Бырабыыталыстыба чилиэннэригэр планерка ытырыгар каалдырга уларыыты тахсыбытын иһитиннэрдэ. Бу күнтэн Алексей Колодезников СӨ Бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлин I солбуйааччыта дуоһунаһыттан босхолонон, "Сахатранснефтегаз" АО генеральнай дириэктэринэн ананарын туһунан эттэ. Хампаанна генеральнай дириэктэрэ Иван Макаров атын үлэбэ барарын биллэрбит. Ил Дархан Алексей Засимович Бырабыыталыстыба уһундук, ситиһилээхтик үлэлэбитин, ОДКХ, энергетика, бырамыысыланнас, тыраанспар, нэһилиэнньэбэ куттал суох буолуутун хааччыыты курдук тыын суолталаах стратегическай салаалар үлэлэрин сүрүннэбитин бэлиэтээтэ. Айсен Николаев Алексей Колодезниковка Саха сирин сайдытыгар үтүө суобастаах үлэтин иһин махтанна. "Эн сүрүннэбит салааларын үрдүк таһымга сылдьалар. Тэрийэр добурун, салайар олохтон өрөспүүбүлүкэбэ гаас бырамыысыланнаһын сайдытыгар туһалырыгар эрэнбин", - диитэ Ил Дархан уонна Алексей Засимовичка "СӨ нуруутун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһит" ааты ингэрэр туһунан ыйааха илии баттаабытын иһитиннэрдэ.

СӨ Бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлин бастагы солбуйааччытын эбээһинэнин толороочунан Дмитрий Садовников ананна. Ай-

сен Николаев Дмитрий Дмитриевич коммунальнай хаһаайыстыба эйгэтигэр улахан уопуттаабын, 2012 сылтан киһи куорат ОДКХ-тын салаатын салайбытын, 2018 сылтан СӨ Олох-дьаһах уонна коммунальнай хаһаайыстыба министриэтинэн үлэлэбитин бэлиэтээн туран, киһиэхэ санга эппиэттээх дуоһунаһыгар ситиһиллээх үлэни баҕарда.

Кулун тутар 13 күнүгэр өрөспүүбүлүкэ салайааччыта Дьокуускай куорат I №-дээх орто оскуолатыгар сырытта уонна потребительскэй кооперация аты-эргин колледжын дьэитин көрдө-иһиттэ. Киһи куорат оскуолаһагар үөрэнээччи ахсаана элбириинэн, оскуолаһа туолан тураллар, ноуруускалаах үлэлиллэрэ улахан кыһалҕаны үөскэтэр. Ол холобурун Ленин проспектин 32-с нүөмэригэр турар I-кы №-дээх оскуолаҕа көрбүтүн. Эбиитин бу дьэ эргэрэн, кырааҕас буолан, үөрэх ытыарга усулуобуйата суох.

Оттон потребительскэй кооперация аты-эргин колледжын дьэитэ билингитэ иччитэх турар. Былырыннгыттан ылата колледж үлэһиттэригэр "Холбос" быһаарытын бу үөрэх тэрилтэҕэ сабыллыбыта, үлэлээн бүппүтэ. Түөрт мэндиэмэннээх дьэ 2,7 тыһ. кв. м. иэннээх. Айсен Николаев дьэни көрөн-истэн баран, оскуолаҕа тиийэн, төрөппүттэри, учууталлары кытары көрүстэ.

"Кэнники сылларга оскуола дьэитэ хаарбах туруктаабын туһунан

хонтурооллуур уорганнартан элбэх аакта онгоһулунна. Үөрэх кэмгэр оҕолор олохторугар, доруобуйаларыгар туох да куттал суоһу суохтаах. Хомойуох иһин, быыбарынан сибээстээн, араас сурах-сдьык тарҕанар. Оскуоланы букатын да куорат кытытыгар көһөрөллөр, оттон эргэ дьэни көтүрэн баран, ол онугар олоһор дьэни тутталар үһү диин. Дьон бу араас сурахтардан долгуһура өйдөнөр", - диитэ Ил Дархан.

Бу сырыы кэнниттэн Айсен Николаев аты-эргин колледжын дьэитин өрөспүүбүлүкэ бас билиитигэр биэрэр туһунан үлэни ытыарга Бырабыыталыстыбаҕа, куорат дьаһалтатыгар, "Комдрагметалл" тэрилтэбэ, "Холбос" потребсойуска сурудахтаата. Курааннах турар эбийиэги сайын өрөмүөннээн баран, күһүн үөрэх дьылын саҕаланнабыта I-кы №-дээх оскуоланы манна быстах кэмгэ көһөрүү былаанна турар. Итинэн Ил Дархан оскуола билингитэ дьэитигэр Бырабыыталыстыба, куорат дьаһалтата ый иһинэн быһаарыы ылынарыгар соруйда. Маннаах үс вариант баар. Бастагытын, ақылаатын өрөмүөннээн баран, үөрэбэ салгыты ытыты. Иккитинэн, эбии сыһыары туһунан тутан, оскуоланы кэнэти. Үсүһүнэн, дьэни көтүрэн баран, бу миэстэтигэр аныгы ирдэбилгэ эппиэттиир спортивнай, аактабы саалараах эбийиэги саналыы туһуу. Кэпсэтии түмүгүнэн учууталлар да, төрөппүттэр да Ил Дархан биһиги өйөөтө диин астыммыттарын, ордук оҕолор кэлэктип оннунан хааларын истэн үөрбүтүрүн, бу оскуола быйылгы 100 сыллаах үбүдүгүтү үтүө бэлэх буолар диин санааларын биллэрдилэр.

Афанасий НОЕВ,

Ил Дархан пресс-сэкирэтээрэ.

- Дьобус биисинэс -

Сакааһынан миэбэл онгоруолор

Соторутааҕыта "Нюрба-МОЛЛ" сана дьэитэ аһыллытыгар дьобус биисинэһинэн дьарыктанааччылар бэйэлэрин үлэлэрин быыстапка-дьаарбанкаҕа туруоран билиһиннэрибиттэрэ. Марха нэһилиэгин К.Д.Уткин аатынан орто оскуола бу күһүнүттэн, балаһан ыйыттан "Мель на заказ" аһан үлэлэтэр.

Оскуола дириэктэрэ Иннокентьев Виктор Николаевич Хатыг Сыһы оскуолатын уонна "Миэбэл на заказ" үлэтин-хамнаһын ааҕааччыларга билиһиннэрэр.

- Виктор Николаевич оскуолабыт туһунан кылгастык билиһиннэригэр.

- Оскуолабыт выпускникпыт, профессор, филологическай, историческай наука кандидата, биһи дойдубулаахпыт Ксенофонт Дмитриевич Уткин-Нүһүлгэн аатын сүгэр. Билигин оскуолаҕа 120-чэ оҕо үөрэнэр, спортивнай хайысхалаах оскуола буолар. Оскуола 25 миэстэлээх интэринээт дьэитигэр тустуу, бокса көрүгүнэригэр тренердэр И.В.Бурнашев, В.В.Филиппов оройун араас нэһиликтэриттэн оҕолору хаһан дьарыктыыллар. Толору хааччылыылаах дьэитэ оҕолор үөрэнэллэрэригэр, дьарыктаналларыгар бары усулуобуйа баар.

Саҕа сылтан саҕаланан "Темп" диин педагогическай наука кандидата Кондратьев П.П. салайар "Саҕабыл" үөрэбин сайыннарар бырайыакка үлэлэһэн эрбит. Бу бырайыакка Сунтаартан Г.Е.Бессонов аатынан Тойбохой, Л.А.Попов аатынан Арыылаах орто оскуолаһа, Нам, Харбалаахтаагы, Үөһээ Бүлүү орто оскуолаһа, оҕо уһуяаннара куйаар ситимин нөһүө биһи хайысханы талан үлэлиллэр. Сыала-соруҕа: оҕону олоххо бэлэмнэһин, сөптөөх иитини ылан, кэнэбэһин ыла аҕата буолан барыны бары сатыр киһи буоларын ситиһэһин буолар. Ол курдук оскуолаһа оҕону урбаан араас эйгэтигэр үөрэтэллэр, агро хайысханан (оҕуруот, сылгы итэһинэ у.д.а.). Оскуолаһа манньк көрүгүнэн сөпкө идея атаһтан үлэлиллэрэ олох ирдэбилэ буолан эрэр.

- Хаһаангыттан миэбэл онгорор буолуугут?

- Быйылгы үөрэх дьылыгар Ньурба оройунун уонна Таркайы нэһилигин дьаһалталарын көмөлөрүнэн оскуолаҕа миэбэл онгорор тэрил уонна лазернай станок ылыл-

лыбыта. 2020 сыл балаһан ыйын 1 күнүгэр аан бастаан миэбэл онгорор сыах аһыллыыта буолбута. Онтон ыла үлэ саҕаланан, элбэх оскуолаҕа миэбэл араас көрүгэ онгоһулунна. Пандемиянан уонна аҕыах оҕолордоох оскуолаһа аһаан биридиллээн олоһор оҕолор паарталарын, араас стеллажтары онгордубут. Соторутааҕыта Хорула нэһилиэгэр аһыллыбыт элбэх өнгөнү толорор культуура дьэитин библиотэтигэтигэр стеллажтары, остуоллары, каталожнай у.д.а. миэбэллэри онгорон биэрдибит.

- Биридиллэн дьонтон сакаас киһир да?

- Стеллаж-ыскаабы, ТВ туумбатын, суруйар остуоллары, хомуоттары у.д.а. онгорорго биридиллэн дьоннортон сакаас киһирэр. Киллэрип үппүтүнэн эбии станок ылан, саҕа дьылтан үлэлэттибит. Фанераттан быһан араас онгоһуктары, сүвенирдэри онгорон атыылаабыт. Миэбэллэрибитин араас өнгөөх мас көөбүлүттэн уонна устурустаммыт мас сыһыттан (ЛДСП) араас өнгөөх билиитэлэртэн онгоробут. Фурнитуратын, матырыйаалытын куораттан атыылаабыт.

Саҕа дьылтан лазернай станокка курууокутары ытытабыт. Миэбэл оноруутугар Иван Владимирович Додохов, Игорь Николаевич Иннокентьев үлэлиллэр. Лазернай станокка эбии үөрэхтэһин педагогтара Елена Александровна Маяровская, Марина Михайловна Анохина, технология учууталлара Екатерина Фёдоровна Попова, Дмитрий Александрович Матросов оҕолору кытары үлэлиллэр.

"Нюрба-МОЛЛ" аһыллытыгар быыстапка-дьаарбанкаҕа кыттаннар, онгоһуктара хамаатык атыыга барбыт.

- Инники былааннаргыт туһунан билиһиннэригэр.

- Инникитин оҕолорбут урбаан дьыалатыгар систалларын курдук, онгоһуктарытын "Урбаан киһи" (ген.дириэктэр Н.М.Михайлова) киһи киоскагыгар атыылатарга былаанныбыт, - диин Виктор Николаевич кэпсээтэ.

Антонина СЕМЁНОВА.

- Стопкоронавирус -

Завершилась вакцинация первым компонентом

В Нюрбинском районе завершилась запланированная в первом квартале вакцинация первым компонентом вакцины против коронавирусной инфекции. Всего поступило 1185 доз 1-го компонента вакцины против COVID-19: 14 января - 285 доз, 22 января - 400 доз, 17 февраля - 500 доз. Вакцинированы 1185 человек (100%). Полный курс

(2 вакцинации) прошли 788 человек (66,5%).

По информации Нюрбинской ЦРБ все вакцинированные чувствуют себя хорошо. О сроках поставки следующей партии вакцины в настоящий момент еще неизвестно. О поступлении Нюрбинская ЦРБ сообщит дополнительно.

Геннадий АНТОНОВ.

Эпидпорог ОРВИ не превышен

По информации Нюрбинской ЦРБ, с 8 по 14 марта в районе зарегистрировано 47 больных ОРВИ (на предыдущей неделе было 63). В том числе 22 детей дошкольного возраста, 16 детей в возрасте 7-14 лет, 9 человек в возрасте старше 15 лет. Очно обучаются 3304 школьники-

ков, в дистанционной или в смешанной форме обучаются 992 детей. В дошкольных учреждениях - 1343 детей. Со следующей недели, с 21 марта начинаются весенние каникулы продолжительностью 1 неделю.

Информация об эпидемиологической ситуации в районе на 16.03.2021 г.

За весь период в районе зарегистрировано 1081 подтвержденных случаев новой коронавирусной инфекции, из них взрослых 951 и детей 130. Методом ПЦР подтверждено 830 случаев новой коронавирусной инфекции, из них взрослых 741 и детей 89, методом ИХА подтверждено 251 случаев новой коронавирусной инфекции, из них взрослых 210 и детей 41.

16 марта 2021 года впервые подтверждены 3 случая новой корона-

вирусной инфекции - вирусносителя (г.Нюрба).

В настоящее время продолжают лечение (активные) 10 пациентов с НКИ (8 лабораторно подтвержденных и 2 неподтвержденных); из них на амбулаторном лечении 8, на стационарном лечении 2 пациента. Вирусносители на домашней самоизоляции - 3.

Оперативный штаб Нюрбинского района.

Эҕэрдэлибит

Эйэлээх иллээх мааны ыла аҕа баһылыгар, Аан Дархан аҕаба, ытыктабыллах эһэбэ, тапталаах күтүөбүтүгэр Осип Гаврильевич БИЯКОВКА 85 сааскын туолар өрөгөйдөөх үбүлүөгүнэн иһирэх эҕэрдэбитин тиэрдибит!

Күн-дьыл өксүмүн билиммэккэ, ыалдыар-кырдыар диини аахсыбакка, эдэрдии эрчиминэн үөрэ-көтө сырыт. Бэҕэ эркин буолан кэрэҕин сылаас тапталаҕар сууланан, оҕолорун, сиэннэрин ситиһиллэринэн кынаттанан, уһундук, дьоллоохтук олоһорго баҕарыбыт!

Ньурбаттан Варвара Ивановна, Ньургуяна, Коля, Мархаттан Сардаана, Борис, Дьокуускайтан Маша, Егор.

– В.А.Петрова төрөөбүтэ 85 сылыгар –

Варвара Андреевналыын алтыһыым

СӨ норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, өрөспүүбүлүкэ Бочуоттаах олохтооҕо В.А. Петрованы кытары мин бастаан музейга үлэһити сылдьан алтыспытым. Онтон ол иннинэ, өссө устудьуоннуу сылдьан каникулбар кэлэрбэр дьоммуттан истэр этим: райсовекка бэрэссэдэтилинэн Варвара Андреевна диэн олус үлэһит киһи кэлэн үлэһити сылдьар диэн. Дьонум олус ытыктаан, убаастаан кини туһунан кэпсэтэлэрин өйдөөн хаалбыппын.

Онтон 1990-с сыллар ортолоругар музейга дириэктэринэн аһаҕастык, өссө отуппун да туола илик этим. Ол кэми бары өйдүүбүт - сэбиэскэй кэм историята, олоҕо барыта атабыттан төбөтүгэр, нууччалыы эттэххэ "с ног на голову" туруоруллубут кэмэ этэ. Үлэһитигэр олус ыраахан кэмнэр. Холобур, музейга сорох сорохтор кирийдэхтэринэ да барыта сымыйаны көрдөрө олохторбут курдук куолулуулара элбэх этэ. Сойуус ыһыллыабыттан салалта өттүттэн музейга улахан болҕомто ууруллубат кэмэ буолбута. Биһигини көмүскүүр, үлэһитин сүрүннүүр арай култуура управлениета, чуолаан салайааччыбыт Т.П. Олесова баара. Онтон биһиги, музей үлэһиттэрэ, син бири үлэһитин үлэһиттэр, үүт-хайаҕас була сатыыр этибит ол да сағана, олохтон биэрбэккэ.

Дьэ, ол курдук 1999 сыл буолла, улуспут тэриллэбитэ 175 сыла. Ол сыл Дьокуускай куоракка оройуон култууратын күннэрэ диэн ытыллалар буолла. Онно музей улахан быыстапка бэлэмниир диэн соруудах бэрилиннэ. Баһылыкка култуура үлэһиттэрэ муннааха ыгырылынныбыт, Варвара Андреевна кабинеттар бары кирийдит, өссө онно аан бастаан ити кабинеты көртүм буолуо. Онно култуура дьэтиэн үлэһиттэрэ кэнсиэр хайдах буоларын, ким кыттарын кэпсэтилэр. Онтон Варвара Андреевна хараҕа миэхэ хатанна быһыылаах: "Дьэ, музей, быыстапкан куһаҥан буоллабына эн төбөн бу мин остуолбар сытыаҕа", - диэтэ уонна остуолун тонсуйда.

Айыбын, тоҕо кытаанаҕай дии санаатым, испэр өһүргэнним да быһыылаах. Онтон, хайахпыт, быыстапка бэлэмнээн, нэһиликтэри кэрийэн хомуйуу үлэтин сағалаатыбыт. Манна күөс-көмө буолбута, сүбэтинэн-аматы-

СР президена М.Е. Николаева уонна АПРОСА президена В.А. Шыровы кытта.

Үлэһит кабинеттар. 2003 сыл, тохсунньу 15 күнэ.

нан көмөлөспүтэ эмиэ, биллэн турар, Татьяна Прокопьевна. Куоракка ол быыстапкабыт үс күн Комдрагмет дьэтигэр турбута, олус үчүгэй этэ, куорат дьонно сөбүн-махтайан бөҕө көрбүттэрэ. Дьэ, ол кэниттэн Варвара Андреевналыын чугастык билсэн, музейга сылдьан, өйөөн, көмөлөһөн бөҕө буолла. Уопсайынан култуураны кини наһаа өйүүр этэ. Ол иһигэр музейы эмиэ өрө туттута. Онтон, аны миһигин дьаһалтаҕа үлэҕэ ыгырыда, дьыаланы салайааччы дуоһунаһыгар. "Управделами" диэн оттон улахан дуоһунас, элбэх үлэһит, үрдүк эппиэтинэстээх. Мин олох атын эйгэтэ кэлбит буолан улахан ыраахаттары көрсүбүтүм. Манна миэхэ Варвара Андреевна төһө да мин эйиэхэ көмөлөһөр, үөрэтэр бо-

куойум суох диэтэр да олус өйүүр, көмөлөһөр этэ. Уонна кини бастакы солбуйааччыта К.Н. Кононова улахан күүс-көмө буолбута. Онон Клавдия Николаевнаҕа билингнэ диэри махталым муһура суох.

Бастаан утаа көрдөххө Андреевна олус уордаах, кытаанах баҕайы майгылаах киһи курдук этэ да, дьинэ олус аһынныс, чараасуулан дууһалааҕа. Кини улуунугар, нурбаларыгар бэринилээх, ийэли сыһыаннаах этэ. Кистэл буолбатах, урайан барарыгар кини кэнниттэн кэлбит дьон соччото суохтук быһыыланьыллара баар этэ, сорохтор бири кэмнэ Андреевнаны кытта алтыһалларын куттанар, кистири буола сылдьыбыттара, ол баар. Ол эрэн мин үөрэбин, кырдык үрдүгэр сымыйа

ыттыбат дииллэрэ ол чахчы. Онон В.А. Петрова аата сөргүтүлэн, бу кэнники кэмнэ киэнник тахсара ол сиэрдээх.

Билигин номох курдук кэпсээнэр, Андреевна сағана "АПРОСА" салайааччылар кини приемнайыгар уочараттаан турааччылар, настыранныата хайдаҕый диэн сэрэнэн ыйытааччылар. Ол эмиэ чахчы. Кини улуунун туһугар олох харса суох кириэстээчи, нууччалыы эттэххэ "невзирая на лица". Ол туһунан биригэ үлэһиттэр дьонно элбэҕи кэпсипиллэрэ буолуо.

Мин өссө музейга үлэһити сылдьан бастакы фабрика аһыллытыгар бэлэмнэни үлэ барарын кэмигэр Варвара Андреевнаны кытта Накынгна тахсына сылдьыбыппын өйдүүбүн. Онно "АЛ-

РОСА-Ньурба" бастакы генеральной дириэктэрэ В.А. Милушков баара. Онно тыл тылга бастаан кириэстээхтэрэ, хас биридиилэрэ бэйэтин этиитин тоһоҕолуура. Онтон, Варвара Андреевна чин баҕайытык улуус этиитин ылыммат буоллахтына олох да аһахпыт суоҕа диэтэ, бүттэ, уонна кытаанах баҕайытык көрөн баран олоҕо. Милушков кыһыран ойон турда, онтон бэйэтин уоскутуна түннүк диэки баран турбалаан баран хайыай, төптөрү кэлэн олохон баран: "Ладно, Варвара Андреевна, все сделаем как Вы требуете" диэтэ. Онон Варвара Андреевна бэйэтин позициятын кытаанахтык туруорсар, көмүскүүр этэ. Киниэхэ онно күүс-көмө буолааччылар, биллэн турар, К.Н. Кононова, М.С. Семенов - кини солбуйааччылары.

Олус сытыы тыллаах этэ, биһиги дьаһалтаҕа "Андреевна кыттаах этиилэрэ" диэчибит. Ол курдук: "Тиити суулардым, тиингин ылбыахтара", "Нюрбинцы люди слова и дела", "Аанынан киллэрбэт буоллахтарына түннүгүнэн кириин", - бу улуус, үлэ туһугар туруорсар болпуруостарга маны туттааччы үгүс буолааччы.

Түмүккэ этиһиппин бағарабын, мин олохпор Варвара Андреевна Петрова курдук улахан муударай салайааччыны кытта үлэһиттэрипиттэн киэн туттабын уонна дьолбунан ааҕабын. Миэхэ олохпор, үлэбэр учууталларым буолаллар икки олус диэн ытыктыыр дьонум - К.Д. Уткин аан бастакы үлэ суолугар үктэнэрбэр үөрөппит, такайбыт, үлэҕэ сыһыаны бэйэтин холобурунан көрдөрбүт киһим уонна салгыы салайар үлэҕэ буһарбар-хатарбар, бэйэм күүспэр эрэли биэрбит В.А. Петрова!

А.А. ТУМАНОВА.

– Спорт –

Муус устар 2-4 кк. Петр Алексеев кэриэһигэр СӨ хапсаҕайга чөмпүйэнээтэ ытыллыаҕа

тэтэ эргийэр эр бэртэрэ эбэтэр дуолан күүстээхтэрэ норуот номоҕор сылдьаллар.

Ньурба оройуона уруккута улахан күрэхтэһиилэргэ ситиһиилээхтик кыттан дойдуларын чиһин көмүскээбит күүстээх-уохтаах дьоннорунан сурабырар. Хапсаҕайга өрөспүүбүлүкэ мунгууур кыайыылаахтарын ахсаанынан Ньурба оройуона инники күөҥнэ сылдьар. Василий Семенов-Күүстээх Бааска, Владимир Ефремов, Петр Алексеев, Юрий Андреев, Максим Васильев, Василий Афанасьев у.д.а. Элбэх спортсмен хапсаҕайтан сағалаан дьарыктанан биллиилээх-ситиһиилээх бөбөстөрүнэн буолбут-

тара.

Петр Алексеев кэриэһигэр СӨ чөмпүйэнээтэ муус устар 2-4 кк. Антоновка саҥа спорт комплексыгар ытыллыахтааҕа болдьонно. Оноуоха диэри балаһыаньа тубустабына уонна хамсык дьаһынан олохтоммут хаачахтар өссө сымнаатыллан бардахтарына, күрэхтэһии көрөөччүлээх буолуоҕа диэн күүтэбит. Ол эрэри барытын бириэмэ көрдөрүө.

Манна бэлэмнээн тэрээһин болпуруостарынан улуустааҕы физическэй култуура уонна спорт управлениетын салайааччыта Роберт Алексеев Дьокуускайга командировкаҕа сылдьан СӨ спордун министири солбуйааччыта

Александр Бугаевы уонна "Модун" спорт комплексын салайааччыта Гаврил Мохначевский кытта көрсөн кэпсэттэ.

"Билингитэ быһа холоон 25 хамаанда кытара былааннанар, - диэр Роберт Алексеев. - Ол иһигэр Саха сириин самай күүстээх хапсаҕайдыгытара бары кэллэллэрэ күүтүлэр. Бу күннэргэ күрэхтэһии балаһыаньата хаттаан онгоһуллан бүттүбүнэ улуустар хамаандалара сайаапкаларын ытыахтаахтар. 11 ыйаһынгна улуустартан хас ыйаһын айы 1-дии бөҕөс тустуохтаах. Биһиги улууспут күрэхтэһии тэрийэн ытыааччытын быһыытынан 2 хамаанданы туруоруохтаах - ол эбэ-

тэр 22 киһини.

Күрэхтэһии Антоновкатааҕы саҥа спорт комплексыгар 2 көбүөргэ тэннинэн ытыллыаҕа. СӨ хапсаҕайга Федерацията туруорар ирдэбиллэрин барытын толорорго күүстээх бэлэмнэни үлэтэ барар. Спортсменнары уонна ылдыытыгары түһэрэргэ, кинилэр аһылыларыгар дьэһини-уоту бэлэмниибит.

Улуустан уонна спонсордартан үп көрүлүбүтэ. Бириис пуондатын туһунан этэр буоллаха, 75 кг диэри ыйаһынгна мунгууур кыайыылааха - 100 тыһ. солк. уонна 70 кг үөһэ ыйаһынгна мунгууур кыайыылааха "Лада-Гранта" массына туттарыллыахтара. Итиэннэ 11 бастаабыт бөбөстөргө 11 нэһилиэк спонсордаан, баһылыктар чөмпүйөннөргө карабин, быһах уонна кур кэмпиликтэрин бириэстээхтэр".

Геннадий АНТОНОВ.

Хапсаҕай - өбүгэ сағаттан норуот таптыыр спордун көрүңэ. Былыргыттан билингнэ диэри күүстээх-уохтаах, сымса-сылбырба, этэргэ дылы эрбэх үрдүгэр сэт-

Ньурбалар бастаатылар

Соторутаабыта СӨ бизнес-инкубаторларын ааспыт уустук 2020 сыллаабы үлэлэрин түмүгү тахсыбыта. Онно маннайгы миэстэни Ньурба предпринимательствонун өйүүр Киинэ, иккис миэстэни Дьобуускай, үсүһү Аллараа Бэстээх ылылар.

Дабаан эттэххэ, бу федеральной таһымнаах Бизнес-инкубатордар истэригэр өссө Алдан, Ленскэй уонна Нерюнгри оройуоннара кирииллэр. Промышленность сайдыбыт киин сирдэригэр, үрдүттэн саба бырабан көрдөххө, урбаан ийэтэ-афта кинилэргэ баар буолуохтааба. "Ону баара..." диригэ тийэбит, тыа хаһаайыстыбатынан уутуйан туран дьарыктанарбыт да, предпринимательствонун харах далыттан таһаарбатахпыт ситиниэтиэртэбэ, кыйаыи Кубогун туттаһыт. Дьэ онон үөрөн-көтөн туран Ньурбатаабы Киин салайааччыта Нь.М. Михайлованы кытта кэпсэтэ түһүөххэ.

- Ньургуяна Михайловна, ньурбалар эһинэн кээн туттабыт, эбэрдэлиибит! Иккис төгүлүн кыйаыи үрдэлин ылыы оҕо оонньуута буолбат, күүрээниэх үлэ түмүгэ. Кырдыга, былларыын пандемияттан муунтууһун үгүстэр мунука-ханныка түспүттэрэ. Оттон эһиги экономика-дууһа кириизинин сага кыахтары көрдөөн булан сайдыы суолугар үктэни күүрдүк көрбүкүт ситиниэтиэ салайда. Онон бу туһунан сэнэргэһии тимэбин сүөрүөххэ эрэ ...

- Ньурбатаабы Бизнес-инкубатор 2012 сыллааха аһыллыбыта, оттон былларыын баһылык Алексей Иннокентьев дыһалынан "Урбааны өйүүр Киин" дьин аата уларыбыта. Кини сыла - оройуон иһинээби дьобус бизнес субъектарыгар көмөнү-өйөбүлү оҕоруу буолар. Бэлиэтээн эттэххэ, Ньурба "Развитие предпринимательства Ньурбинского района на 2020-2024 г.г." дьин муниципальной бырагыраама үлэлиир олус туһалаата, көдүүһэ өссө көтөн иһиэбэ. Онон улуус салалтатыгар кэскиллээх тосхолу оҕорбуттарыгар махталым улахан. Биһиги Киимит оройуоннаабы экономика, үп-харчы, үөрэхтэһин, доруобуйа харыстабыла, тыа хаһаайыстыбата, дьарыктаах буолуу, социальной көмүскэл, спорт о.д.а. салааларын кытта биир ситимнэ үлэлиир. Ол иһин сыллата урбаанньыттар ахсааннара эбиллэр, бородуксуйаны оҕорон таһаары улаатар, барыһы ылы көрдөрүүтэ үрдүүр. Өскө коронавирустан сылтаан өрөспүүбүлүкэ сорох улуустарыгар урбаан эйгэтигэр бөрүкүтэ суох көстүүлэр баар буоллаһтарына биһиэхэ боростуойа суох сыл охсуута суох ааста.

2020 сылга олохтоох урбаан тобуктаабатын туһугар хаһаангытааһар да үгүөрү субсидияны оройуон бүддьүөтэ көрүмүтэ. Онон ИП-лар ороскуоттары толуйуулар оҕоһуллубуттара, о.и. коммунальной, аренднай өнгөлөр кирииллэр. Эбиитин Ньурбатаабы Киин резиденэригэр аренда төлөбүрэ сотуллубута. 7 мөл. солк. тахсаба микрозаймнар бэриллибиттэрэ, ЕНВД К2 коэффициена саамай алын таһымна түһэриллибитэ, о.д.а. ааба олуруохха сөп.

ИМБТ иитинэн Хатын Сыһыыга үүт сыаба, Киирэпкэ, Хатыыга, Хорулаба уонна Маалыкайга бэкээринэлэр, Маарга бытовой өнгөлөрү оҕорор киин аһыллыбытара. Биһиги Киимит дьобус бисинэс сайдыытыгар араас хайысхаларга биир кэлин консультациялары, семинарлары, куурустары, трениннэри бытар. Ол курдук 68 тэрээһиннэ тыһыынчаттан тахса киһи кытына, 2 тыһ. кэригэ консультациялар оҕоһулунулар. Бу олус туһалаах буолла, күн бүгүн оройуонга 77 дьобус бисинэс субъектара бааллар, о.и. ИП - 563, юр. сирэй - 96, оттон самозанятайдар - 111-дэр.

Бэйэбитин хайбамаппыт, ол да буоллар профессиональной үрдүк таһымнаах дьүүллүр субэ оройуоннаабы Бисинэс-инкубатор үлэтин үрдүктүк сыаналаабыта олус үчүгэй. Маны биһиги эбээһинэс курдук ылынабыт уонна Ньурба дьобус бисинэс өссө күүскэ сайдыахтаах, орто кылаас эрээтэ хангаан олох-дыһаах салгы тупсуохтаах дьин. Толкуйдар элбэхтэр, олортон биир сүрүнэ - предприниматель буоларга үлэ оскуолаттан сабаланыахтаах.

Менеджер

Александр Александров

Мин маны истээт да тутта урбааны өйүүр Киин менеджерэ Александр Петровичка тийдим. Араас сирдэринэн дьобус уонна орто бисинэскэ сыһыаннаах үөрэх бөрөнү ааспыт исписэлиис сонун көрүүлэрэ киэн-нэринэн, диригэринэн кими бабарар сөхтөрүүн сөп. Маны таһынан кини бисинэс эйгэтигэр үлэбэ кириэбиттэн оскуолаларга үөрэнээччилэри предпринимательствога уһуурынан-такайарынан биһирэнэр, сэргэнэр үлэһит. Чингэтэн эттэххэ, оскуола дириэктэрдэрэ менеджер үлэтигэр улахан оруолу дьобус бисинэскэ көлөнөлэр солбуйсууларыгар (преемствен-

Лида, Лина Хаптасовалар.

ность) уураар эбит.

- Александр Петрович, оскуолаабы Бизнес-инкубаторы иһилир-сабалыгар киһи буоларыг быһыытынан уһапакка ыйытыам: Кини тобо тэрилинэ уонна сыла-сорууга тугуй?

- Сайдылаах экономикалаах судаарыстыбаларга дьобус уонна орто бисинэс олус күүстээхтэр, рынок наадыһытын толору кэриэтэ хаачыйаллар. Биллэн турар, ол урбаан бэрэстэбиитэллэрэ биир үтүө күн ойон турдулар да бисинэһинэн дьарыктананнар бэйэлэрэ эрэ тотоойутук олоботтор, хааһына харчытын хангаппаттар. Кинилэр өссө оҕой-сонгой көрүт оҕо саастарыттан аты-тутуу дьини биллэлэр, онон экономикага үөрэниилэрэ оскуолаттан эйгэтигэр кирииллэр. Өскө биһиги дойдубуттар үрдүк үөрэби мунуууру сыл оҕостор буоллаһытына кинилэргэ, холобуру чугастыбы Финляндияны ылааха, тобус кылаас кэнниттэн хайа эрэ компетенцияны баһылаан улахан бырыһыан выпускник бэйэ дьыалатын аһар. Кырдыга, биһиэхэ бу чааһыгар хамсаанын сага сабаланна, кэм-кэрдийи устан истэбинэ биһиги да хаалбаппыт чуолкай, табыллыба.

Соторутаабыта ХИФУ ректора Анатолий Николаев университет устудьуоннарыгар урбааны сайыннарыга улахан суолталаах соруугу туруорда. Оттон онно бэлэмнэнэр үлэлэри оскуолаабы бисинэс-инкубатордар ытыһахтааһара өйдөнөр. Оройуон салалтатыгар үчүгэй буола сатаан эп-пэппин: ОБИ-дар өрөспүүбүлүкэбэ абыһахтар, кинилэргэ үп-харчы өттүнэн көмө улуус бүддьүөттүнэн көрүллэр.

Оттон биһиэхэ баар 10 оскуолаабы бисинэс-инкубатордарга "Ньурба оройуона" МО дыһалтата 3 мөл. 390 тыһ. солк. көрүнэн үлэ-хамнас үрүлүйэ турар. Холобурудуоха. Марха орто оскуола 890 тыһ. солк. столярнай оборудование ылан чугастаабы нэһиликтэрэ тэрииллэрин сакаастарын (корпуснай миэбэл) толоро олобор.

Ньурбатаабы техници уонна I №-дээх оскуола корпуснай миэбэллэрэ номнуо бренд буолла, оттон 500 тыһ. солк. ылбыт Киирэп оскуола килиэбинэн нэһилиэн-ньэни хаачыйар. Сүлэ, Антоновка, Ньурбачаан, Маар, Хатыы бисинэс-инкубатордара таһаарылаахтык үлэлиилэр. Баары баарынан этиэххэ: сорох оскуола-ларга бу хайысхага суолта бэриллэ илигэ

Александр Александров үөрэнээччилэрин кытта.

Сүлэ перепелкалара.

хомолтолоох. Дьинэр, оройуон эдэр урбаанньыттары ийтэн таһаарыга көмөтүн-кыһамнытын өйдөөн түгэни мүчү түппат наада этэ.

Аны тус үлэбитин таарыйыам. Оскуолаабы бисинэс-инкубатор урбаан эйгэтигэр каадыр резервэтин бэлэмнээхтээх. Биһиэхэ дьарыктаммыт оҕолор араас компетенцияларга үөрэнэн, баһылаан инникитин бэйэ дьыалатын аһар кыахтаныахтара. Ол иһин сыллата сыһыаннаах-дьобурдаах оҕолору талан урбаан компетенцияларыгар үөрэтэбит, трениннэр, маастар-кылаастар, стажировкалар ытыллылар. Аны туран оройуонга, өрөспүүбүлүкэбэ буолар күрэхтэргэ мэдьи кыттаммыт кыйаыи көтөлөөх кэлэрбит аһыйа суох.

Биһиги теорияны биэрэрбит таһынан предпринимательствога дьобурдаах оҕолору практика хонуутугар үктэниирэбит, ол аата оскуолаабы бисинэс-инкубатор үөрэнээччи стартотвай былаһаакка буолар. Күн бүгүн биһиэхэ дьарыктанар үөрэнээччилэр ортолоругар оскуолага да сылдьан, инникитин да урбаанньыт буолуон баһалаахтар элбии тураллар, оройуоннаабы Бисинэс-инкубатор миссиятын толороругар туох да саарбахтааһын суох.

Лида, Лина Хаптасовалар

Орто Халымаага ааттаах-суоллаах бизнесвумен Явловская дьин баар. Кини оҕотун биһиги династиябытын бисинэһинэн салгыаба дириэ. Истэргэ олус үчүгэй. Оттон биһиэхэ Маарга Хаптасовтар дьин ытыктанар дьэ кэргэн олобор. Кинилэр кыргыттарын булгуччу бисинэскэ барыахтара диэбэттэр, инники олохторугар дьобурдара-дьарыктара хайаан да туһалаахтара дьин сылыктыыллар. Оннук да буолуоҕа, оҕолор ситиһиллээх буолуохтара. Дьэ онно Маар орто оскуолатыгар тийиэххэ.

Валентина Дмитриевна Иванова - дириэктэри иһтэр үлэбэ солбуйааччы:

- Лида 10-ка, Лина 9-ка үөрэнэллэр, бастын үөрэнээччилэр, оскуола бас-көс актыбыыстара. Эргилпэккэ-урбаппакка этиэм: бу дьэ кэргэннэ оҕону үлэнэн иити бастакы миэстэни ылар, ийэ-аға оруола аһара улахан. Төрөппүттэргэ махтал. Оҕолор ханнык да үлэттэн туора турбаттар: астааһын, балыктааһын, сир аһын хомуйуу, оҕуруоту көрүү о.д.а.. Кыргыттар Бисинэс-инкубатор резиденэрэ. Урбаанна икки сыллаабыта киригэрэ. Билигин оҕолорго "карманные деньги" дьин баар, оҕолор ону күлүүһүнэн хатаабаккалар

утары туһаба таһаарыахха диэбиттэр. Инньэ гынан сахарнай баата оҕорор аппарат атыһалаһаллар, производство тингир, бордуюксуйа 15 тыһ. солк. дохуоту киллэрэр.

Харчы эргиргэ сылдыһахтаах, кыргыттар ол үбүнэн поп-корн оҕорор аппарат, шатер-балаакка атыһалаһаллар. Поп-корн "как горячие пирожки" атыһалар, биир ыйга 45 тыһ. солк. кириэр. Салгыы "шоковая заморозка" оборудованиетын ылан оҕуруот аһын хаһаанарга үлэлэһэргэ соруналлар да кыранан кыаллыбат. Ол иһин аны хатаран хаһаанарга ылсыһаллар - отону, дьөлүһүнү, иван-чайы о.д.а..

Билигин кинилэр оборудование туһунан толкуйдуулар, масштаб улаатарын туһугар. Лина, Лида олус үчүгэй экономистар, суот-оросчуот кытаанаба. Кыргыттар World Skills кытгылаахтара, бастакы миэстэлээхтэр. Оттон быйылгы "Моя профессия" профориентационнай Онлайн "Дерзкий старт в бизнес" куюнуруска Лида олус ситиһиллээхтик кыттан биһирэннэ. Кыргыттар бу кэмнэргэ кулинариянан дьарыктаналлар, торт оҕороннор бүтүн нэһилиэги хаачыйаллар. Минньигэһэ туспа кэпсээн, оттон сыана политикатын оҕолор биллэлэр, онон космоска көтөр сыана кинилэргэ суобунан былдыһык, сакаас быыстала суох кириэр. Лидаба, Линаба ситиһиллэри баһарыахха, оҕолор наадалаах уонна туһалаах туһаайыны түппуттар. Маладьыастар!

Аны ааптар санаата

Билигин психологияны таарыйаахха, онно "феномен калитанства" дьин баар. Ол аата общественной өйү-санааны (мнение) үөскэтиигэ ким эрэ дьайыы оҕорор, ити сыһылаах-сөптөөх буолар. Хомойуох иһин, ардыгар өйү-санааны куһаанна иһин баар. Холобуру, үгэстийбит өйдөбүлүнэн (стереотипное мышление) аты-тутуу киһитин байар туһугар сылдыр диэхтэрин сөп. Оттон кини дьонго туһалырын ордурубааччылар болдомто ыла да сатаабаттар.

Холобуру аан дойдуга тахсыбыт быраатты Ушницкайдар "Му Тона"-ларын аанын аһалларыгар кинигэ, хаһыат, о.д.а. атыһалаһаннар стартотвай хапытаалларын оҕостубуттара. Оччолорго куһааны эрэ көрдөөччүлэр уолаттары хайбаабатахтара, билигин олоор саатаннар харахтарын аллара көрөллөр.

Манньик дьоннорто болдомто ууруллу суохтаабын психологтар субэлиилэр. Бүгүн олохпут таһы-бааччы уларыта, сана

– Редакция почтата –

"Нюрба – любовь моя" КИНИГЭ СҮРЭХТЭНИИТЭ

вызовтарга сангалы хоруйдуохтаахпыт. Дьэ онон, күндү төрөптүтэр, оскуолатаабы биисинэс-инкубатордын бииргэ үлэээн оҕолорбутугар предпринимательство араскытын анньарга күүскэ үлэлэһиңин дуу. Холобур ырааба суох, чугастаабы Маарга баарын аахтыгыт.

Оройуон ДПИ-тэ махтанар

Александр Петрович С.С. Сюльская аатынан Сүлэтээби орто оскуола биисинэс-инкубаторын кытта кэпсэтэргэ сүбэлэтэ. Тоҕо диэтэххэ Иван Гаврильевич Тобонов дириэктэрдир оскуола перепелка иититинэн ситиһилээхтик үлэлиир. Кини муньааха сылдьарынан Юрий Анастольевич Григорьев дьин кини солбуйааччытын кытта сэрэгэстибит.

Юрий Анастольевич бу курдук кэпсээннэх буолла:

- Оскуолатаабы биисинэс-инкубатор тэриллибитин бүтүн нэһилиэк биһирээн сылдьар, олохтоохтор дьыаланы-куолуну билсирэ ололор, көмөрө наадыдааха тутта илиилэрин уналлар. Биһиги "Нюрба-батаабы кормовой компаниятын", "Служба земледелия РС(Я)" тэрилтэлэрдийн Сөбүлэн түһэрсэн бииргэ үлэлибит. Маны таһынан оройуон кизн туттар кинитэ Светлана Гаврильевна Петрова сүбэлэрин биир да тылы түһэрбэккэ туһанабыт.

Билигин биһиэхэ 9 төбө сүөһү, 3 биз, 15 кролик, 4 кус бааллар. Бизс гааба хортуоска олордобут, 6 гааба элбэх сыллаах оту ыһабыт. Техникаттан "Беларусь", "Синтай" уонна толору комплектациялаах хортуоппуй олордор тэрил баар.

Перепелка хаһаайыстыбатыгар тохтуоха. Оскуола 2019 сыллааха оройуон баһылыга Алексей Иннокентьев Граныгар тиксэбит, онтон силэс тардыбыт. Урут Нюрбаҕа перепелка иитиитэ суоҕа, ол иһин диетическэй уонна ингэмтэлээх сымыт наада дьин бу хайысханы талбытыт.

Сунтаарга Станислав Иванович Семенов дьин перепелкалаах КФХ-га тийин уопут ылбытыт. Кини очкулорго 300 төбөлөөх этэ, биһиги 30 сымыты аралан инкубациялаабытыт, 60 ырыһыана тахсыбыта. Салгы киниттэн 200-һү аҕалбытыт, перепелкалар анал киллэктэбэ керүллүлэр, ол иһин Станислав Семеновка манҕай онотторбуппун.

Күн бүгүн 200-тэн таха перепелканы оҕолор көрөллөр, көтөрдөр сагардыллан иһиэхтээхтэр, онон инкубацияҕа күүскэ үлэлээбит. Сымыт 10 солк. атыыга хамаарык барар, бастайааннай килийиэн-нэрдэхпит. Маны таһынан оройуоннаабы кырдыбаастар-инбэлииттэр дьыэлэригэр олоороччулары сымытынан толору хааччыабыт, барахсаттар махтанартан атыны билбэттэр.

Барыс кириэригэр 500 төбө көтөр наада, бу таһымна тахсар соруктаахпыт. Оттон "дальняя перспектива" дьингэ тыһыынча төбөнү былаанныытыт. Быйыл модуль-блок ылыбыт, онно уот кириэрэ сылдьар, оччоҕо көтөрдөрү табыгастаах усуллубуйа үөскүүр. Ситэрин эттэххэ, перепелка иитиитэ бэрт ырыынчык үлэ-кинилэр сквознягы сөбүлээбэттэр, олус стрессогеннайдар, кыра ол-бу сүпсүлгэнтэн сымытыттаабат да уолаохтарын сөп. Аны туран тумсулара ууан аһыллаларыгар мэхэйдэтэллэр, ол иһин сотору-сотору тумсуларын сэрэнэн кырыан иһиэххэ наада. Күнгэ 3-тэ аһыллалар, сууккатаабы биир нурма 30-ча грамма тэҥнээр.

Үөрэнээчилэрбит бу хайысханы сөбүлээн сылдьалар, оноуа эбии маастар Александр Лазаревич Андреев үлэни киэнэ чулуута, оҕолор убаастыллар, тылытан тахсыбаттар. Көтөрдөр биир уратыларын кинилэр биир хаһаайыҥна үөрэммиттэрэ буолар. Ол иһин оҕолору субу-субу эмиэ уларыппаппыт, көрбүт оҕолор көрөллөрө ордуктаах. Үөрөхпүт иһин билигин сорох үөрэнээчилэрбит инникитин оскуола кэнниттэн манан дарыктаныахпыт дьин толкуйдаахтар. Оччоҕо кинилэр перепелка иитэр "Дьэ кэргэн фермата" да аһар кыахтаныахтара, үөрүйэхтэрэ баар буолла дии.

Оскуолатаабы биисинэс-инкубатор кэлэр кэмгэ үлэлээтэххэ, бары да буолбатар сорохтор урбаанныыт буолан сириэйдийэн туруохтара. Оттон онно сөптөөх көмөнү-өйбүлү оройуоннаабы предпринимательствоны өйүүр Киин оноро олоор. Ол иһин биһиги эрэ буолуо дуо, атыттар эмиэ Киингэ махталбыт кээмэйэ суох улахан.

...Үчүгэй сонуннары ааҕан үөрүү аргыстаммыт буолуохтаахтыт уонна олохтоох урбаан Киинигэр ситиһии дабааннарын өссө дабайан истин дьин сырдык санаабыт уаҕын ытыааха.

Афанасий ИВАНОВ.

Манньык ааттаах кинигэни былырын Нюрба олохтооҕо Лидия Васильевна Кушниренко хомуйан, танан онорбута. Сылтан ордук хамсык ыарыытыгар хаптаран сүрэхтэниитэ буолуохтааҕа тардылла сытан баран, бу кулун тутар 12 күнүгэр дьаһалта дьийэтин актотвай саалатыгар буолла. Эмиэ Онлайн сибээһинэн ытыгыллар буолан саалга ахсааннаах ыалдыт ыгырыллыбыт. Ол иһигэр Лидия Васильевна миһин ыгыран олус үөртэ.

Мин кинини кытары биир саас кыһыны атаары кэмигэр СМУ түөлбөтүттэн канцерка кыттан ыллаабытыгар, аан бастаан сэнээрэ истибитим. Ол онно кини бэйэтин норуотун көстүүмүнэн тахсан украинскайды тылынан "Нюрба - любовь моя" ырыаны аһара үчүгөйдик толорбута. Бу ырыаны кини дьийэрэтин ис сүрэхтэтин ийэин-куойан ыллаабытын, ырыаҕа чараас сүрэхим, дууһам чугастык ылынан, ыллаан бүтэтин кытта ырыаһыппын кытары баран билсбитим, эбэр-дэлээбитим. Дьэ, ол кэмтэн ылата, билсиппи муостата бырабыллан, сотовай телефомтун нүөмэрдэрин бэрсинэн дөрүндөрүм билсэбит, ватсабынан сонуммутун ытыгыһабыт.

Иллэрээ сыллааха Лидия Васильевна миэхэ ватсабынан суруйбут этэ: "Римма Иннокентьевна, үлэлээбит тэрилтэн НСМТ быйыл Нюрбаҕа тэриллибитэ 50 сыла, ол онно үйэти-тээри кинигэ онороору матырыяал хомуйабын, хаартыскалар наадалар", - диэбитигэр, дьийэтээҕи архыппыттан аҕыһабы булан киниэхэ тиксэрбитим. Мин көмөм кинигэ оноруутугар дуона суоҕун иһин, Лидия Васильевна дууһалыын чэмэлкэй, үтө-мааны киһи сырдыгынан сыдаайан: "Хамсыктыт ыарыыта арыый буолан, кинигэм презентацията буоларыгар кэлээр, баччаҕа", - диэбитигэр үөрэ-көтө тийдим. Кинигэ сүрэхтэниитэ, билинги Онлайн, интернет көмөтүнэн экран нөҕүө хас да сударыстыбаны холбоон аһара иһириэһинэйдик, олус долгугуулаахтык, урут Нюрбаҕа олоор-үлэлээн ааспыт дьон кэпсээннэринэн, эбэр-дэлэринэн барда.

Бэий, аан бастаан интернет экрана холбонуон иннинэ, кинигэ сүрэхтэниитин тэрийээччи, кинигэни хомуйан онорооччу сүрүн киһибит Лидия Васильевна саалаҕа бэйэтигэр наһаа да барсаргына тиктэрбит сахалыы былааччытайын, селиэчигин танган кирибигитигэр, олус үөрдүм, орубуна манган куба устан аһан иһириини кэрэ да көстүүнү биэрдэ! Дьэ, кырдык иккис дойдун онгостубут Сахатын сиригэр, Нюрба күөх дуолугар үлэнэн дьолун булбут, икки уолун улаатыннараран кэргэнэ Леонид Михайловичтын олохторун түһэ уруулан, Нюрбаттан арахсыбакка кэргэнни Кушнаренколар олодохторо.

Леонид Михайлович Нюрба сиригэр аан бастаан үктэммитэ быйыл 50 сыла буолар. Ыал аҕата үлэ булан, оннунтуойун булбутун кэннэ Лидия Васильевна улахан уолунаан, түөртөөх Ванялыын, аҕаларыгар ахсынны аан тымныыта, 53 кыраадыс буолан турдаҕына, күннээх Украинаттан 1980 с. көтөн кэлбиттэрэ уонна иккис дойдун онгостон олус сөбүлээн ололорлор.

Онтон мин төрүт олохтоох киһи быһытынан история быһыын сэгэттэхпинэ, ити билигин СМУ-лар түөлбөлөөн олоор сирдэринэн Нюрбаттан Антоновка уонна ыраабынан ыллааха - Дьокуускайдыр суол эрэ тыргыллара, суол кытыта барыта тиит мас ойуурдааҕа, ааспыт үйэ 70-н сыллар сабаланыларыгар. Суол ханас өттүгэр, түгэх со-

буска бэс чагдалаах ойуурга оройуон оҕолоругар аналлаах "Добродоуу" сайынгы пионерскай лаабыр икки сезонга үлэлиирэ. Үөһээтэн ыһаах кэлэн уонна Бүлүү бөлөх оройуоннарын Бүлүү ГЭС үрдүк күүрүүлээх уотугар холбуурга көнүл бэриллибит этэ. Онон, бу сыллартан УС-ЛЭП тэрилтэтэ тэриллэн, кинилэргэ ити, билигин түөлбөлөөн олоор сирдэрэ аһаммыта уонна бу кэмтэн ылата Нюрбам ыалларыгар ГЭС уота кэлэн олохторо-дьяахтара түпсүүтэ барбыта. ГЭС уота Кэбээйигэ тийэ тардыллыбыта. Кэлин УС-ЛЭП тэрилтэтэ, НСМТ-га уларытыллан тэриллибитэ уонна аны таас дьийлэри олохтоохторго уонна бэйэлэрин базаларын тутар тэрилтэҕэ кубулуйбута.

50 сыл устата бастаан үрдүк күүрүүлээх электролиния уотун тардыы сүрүн ақылаатын ууран, сыалларын-соруктарын ситиһии, эттэххэ дөбөн! Араас таһымнаах үлэлэр - присекалар, линия күүрүүтүн уйар баһаналар, тимиртэн сваркаламмыт туспа Марха уонна Бүлүү эбэни туоратар электролиния ураты онгоһулаах остуолбалара, оо, элбэх үлэни, ураты сатабылы эрийэрэ.

НСМТ тэрилтэтэ Нюрбаҕа тэриллэн олохсуйуобуттан улахан кээмэйдээх үлэ, тутуу бөҕө ыытта. Кинилэр тулпубтара туспа, онорбуттара олохтоох буолар. Таас дьийлэри тутууга кинилэр Нюрбаҕа кылааттара олус улахан! Өссө 1996 сыллааха Нюрба Накыныгар кимберлитотвай туруупканы туһаҕа таһаарарга сыал-сорок турбутугар, НСМТ-лар манна вахтовай бөһүөлөгү тутарга соруудахтаммыттар. Уларыта тутуу кэмэ, хамнас бириэмэтигэр кэлбэт, ыал аҕалара дьэ кэргэтэрин хайдах бу балаһаннааҕа иитэбит дьин толкуй, кыһыны-абары, үлэлээбэппит дьин модьуйсуу! Дьэ, ол кэмгэ оройуону салайан олоорбут В.А. Петрова тэрилтэ салайааччытыгар Ю.Е. Терешенкоҕа: "Дьонгун-сэргэбин мус, тийээн кэпсэтэбин", - диэт, орубуочай дьоннуун кэпсэтэн көрбүт, бүтэһиккэ манньык: "Каскамы не стучите, работайте", - дьин ылыннарылаахтык мастаас курдук эппит. Ол туһунан кинигэ 15 стр. булан аһаахыт. Бириэмэ, былаас уларыытыгар, дьэ итинник хартына баара!

НСМТ-га ааҕан таһаарбыттарынан 47 араас омок бэрэстэбиитэллэрэ биир иллэх кэргэн курдук үрдүк квалификациялаах, хас да идэни сэргэ баһылаабыт исписэлиитэр үлэни өрө тутан, өрө күүрүүлээхтик үлэлээбиттэрэ. Бириэмэни аахсыбаттара! Ол да иһин хамнастара уһулуччу үрдүгэ. Харчы, хамнас аахсан дойдударыгар төннөрү. Салайааччылары Юрий Евгеньевич Терешенко, дьэ олус ирдэбиллээх, үлэни

сатаан тэрийэн, тутууну ытыттаран, инникити өтө көрөн үлэлиир салайааччы этэ дьийбин. Сэбиэскэй былаас ыһыллыбата буоллар, НСМТ-лар өссө улахан, элбэх тутуулары Нюрба уонна өрөспүүбүлүкэ атын да оройуоннарыгар ытыталлара хааллаҕа.

Кинигэҕэ суруллубутунан Юрий Евгеньевич Нюрбаҕа бүтэһин 2002 сыллаах күһүн, балаһан ыйын 25 күнүгэр Антоновка таас оскуола тутуллан үлэҕэ кириэр бырааһынныгар, кэргэнэ Елизавета Ивановна күндү ыалдыт быһытынан оройуон салалтатын ыгырытынан кэлэ сылдьытыгар. Вертолетунан Накыны таһааран көрдөрбүттэр. Этэнгэ буоллаҕына 2019 сылга, НСМТ 50-н сыллаах үбүлүйүгэр кэлиэхпит дьин этэн барбыттар даһаны өлөр өлүү онно тизрэккэ 2018 сылга ильдэ барбыт, хаарыан киһини Юрий Евгеньевич! Ол кэлэ сылдьан кини, Лидия Васильевна: "Тэрилтэбит туһунан кинигэ суруйуон этэ, матырыяалгын хомуйан саҕалаа", - диэбит.

Аны билигин, кинигэни хас эмит сыл сыралаһан хомуйан онорбут Лидия Васильевна туһунан, кинигэ иһигэр суруллубуттан кылаастык быһа тутан суруйуом: "Кушниренко Л.В. Украинскай ССР Черновицкай уобалаһыгар Сокрияни к. 1952 с. төрөөбүт. Оскуоланы бүтэрээт Черновицкайдаабы тутуу техникумугар үөрэнэ кириэр, 1972 с. техник-технолог идэлээх бүтэрэр. 1991 с. Иркутскай к. "Норуот хаһаайыстыбатын" институтугар үөрэнэн "Үлэ экономика" идэлээх исписэлиитэ буолар. Кини бэйэтин ахтытыгар суруйарынан: "Мин НСМТ-га 25 сыл (1981 с. тохсунньу 25 күнүттэн, 2005 сыл балаһан ыйын 25 күнүгэр) дьэри үлэлээбитим. Бу кэмнэр улахан уларыылардаах, үтө дьыалалардаах сыллар-күннөр этилэр. Мин саамай үлэм үгэнигэр, саамай олобум үчүгэй кэмнэрэ этилэр." - дьин бэйэтин суруйуутун түмүктүүр.

"Нюрба - мин тапталым" кинигэ сүрэхтэниитигэр улуу сылаһытын социальнай боппуруостарга солбуйааччыта А.М. Уларова, улуу сүбэтин бэрэсэдэттэлэ С.И. Евсеев кытыннар, Лидия Васильевна улуу салалтатын аатыттан Махтал сурук уонна Нюрбинка үрэх өттүттэн Николаевскай таһаар дьийтин көстүүтэ уруһуйдаммытын бэлэхтээтилэр, роза сибэкки букетын төрөөбүт күнүнэн эбэр-дэлээн туттардылар. Оройуоннаабы кииннэммит бибилиэтиэкэ үлэһиттэрэ, салайааччы А.В. Багмет исписэлиитэрэ, кинигэ сүрэхтэниитин олус сатабылаахтык, ыта үөрүйэхтэринэн тэрийэн-бэрийэн, салайан ытытылар.

Кинигэни сүрүн онорооччу, тэрилтэтин 50 сыллаах үлэтин үйэтиппит, күннээх Украина кэрэ кыһа Лидия Васильевна хаар кыраай үлүктээх,

тыйыс тымныылаах Сахатын сириин, чуолаан Нюрбатын "Нюрба - любовь моя" хоһоонун, ырыатын кулун тутар ыйга 1989 сыллааха суруйуобуттан күн бүгүн, ханнык баһар барырааһынныкка, түмсүүлэргэ төрөөбүт тылынан унаарычы тардан, нарын куолаһынан ылыыр. Кини сүнгэннээх үлэтин түмүгүнэн НСМТ кэлэтиибэ кинигэ нөҕүө үйэтилиннэ. Тоҕо баҕас үчүгэйэй!

Онлайн нөҕүө Арассыыйа кизн нэлэмэн куораттаргытан, СНГ сууарыстыбаларыгар көспүт урукта НСМТ-га үлэлээбиттэр кэпсэтиигэ кыттан бэйэлэрин ахтыыларын онордулар, долгуйуу үтүмэнигэр куустардылар. Ол курдук, кэпсэтиигэ, эбэр-дэлээ кыттыстылар: Езерскэй М.Г. (Белоруссия, Минскэй к.), Набойщикова В.Н. (Пятигорск к.), Багмет А.А. (Москуба уобалаһа, Балашиха к.), Зима Г.А. (Белгород к.), кэргэнни Кирилиннэр Л.М. уонна Г.Г. (Москва к.), Кушниренко В.Г. (Украина, Новая Каховка), Лидия Васильевна эркин курдук эрэнэ дурдата-хахтата, кэргэнэ Леонид Михайлович, 50-с сылын Нюрбаҕа олоор, крановщик курдук уустук идэни баһылаан, бу сыллар усталарыгар сыһаһы таһаарбакка үлэлээбит ыал аҕата, аны тэрилтэтиттэн НСМТ бэтэрээннэрэ, билсэр дьоно Тоскина Л.А., Прыгова Л.А., Ракитская Н.П. уонна буровой маастар, 35 сыл үлэ стажтаах Киргизалиев А.Т., СМУ түөлбөтин салайааччыта Плотникова Н.И., Куртуяхова С.П. (АЛРОСА-Нюрба хаһаайыстыбаннай чааһыгар исписэлиит) уо.д.а. кэлэн эбэр-дэлээн, үөрүүнү-көтүүнү үллэстэн тарҕастылар.

Бизээр манньк тылларынан түмүктэннэ: "Не жалко дано так шедро жить - друзьям на память города дарить." Оннук ээ! Дойдуга, олоор түөлбөүр, үлэлээбит тэрилтэбэр, улахан патриот эрэ киһи манньк испсэрэй, сүнгэннээх үлэни онорор. 230 страникалаах, НСМТ тэрилтэтин бары, баай ис хоһоонноох, үлэтин түмэн сырдатааһын. Кинигэҕэ баар наградной лиһигэр Л.В. Кушниренкоҕа кумааһынан наһараада олус элбэх. Тэрилтэтигэр үтө суобастаах үлэтинэн, түөлбөтигэр актыыбынай кыттытын, оройуон дьахталарын кэмзитэтиттэн, чэ диплом, грамота элбэх эбит.

Ол гыннар үйэлэригэр олоорбут, арылы кустук курдук сырдыгынан сыдаайыт үтө-мааны ыал ийэтигэр, бары өртүнэн чаһылхай исписэлиитскэ, Нюрба улуу патриотыгар кинигэҕэ сүрэхтэнэр, аны төрөөбүт күнэ уобуччу түбэспит күнүгэр улуу аатыттан "За вклад в социальнo-экономическое развитие района" бэлиэ туттарыахтарын дии санаатым. Туораттан көрөн олоорон хомойдум.

Суруналыс Р.И. УГАПЬЕВА.

Аптаах снл соноругар

Дьонум кэпсээннэринэн, бандьыт турбут сайына биир снл иннинэ, күһүн бурдук быһыытын сағана күн сирин көрбүт үһүбүн. Онон төрөөбүт снлым чуолкай соғус - 1921 сылын аағына снлдыабын. Снн эмиэ атыгтар курдук, ингэ-дьаба суох оҕо сааһым снрдык күннэрэ Ботомоойу үрэх быллардарын арбаһынан, "Манчаарылаах" днэн кырачэй алаас үөттэрин быһыһынан чырыптаан ааспыт. Ити Ботомоойу үрэх, уруккута Сунтаар улуунун кытыгыта, кырыба сир этэ. 1930 снллааха оройуоннаһын кэнниттэн биһиги нэһилиэкпит II Дьаархан уонна Кугдаар, Токос нэһиликтэрэ билинги Ленинскэй оройуонга холбомута, оттон Ботомоойу үрэх икки оройуон кыраһысатынан буолбута.

Төрүттэрим - Яковлев Тарас Степанович, ийэм Яковлева Ульяна Ивановна биир ынахтаах быстар дьаданы дьон этилэр. Барыта уон биер оҕо төрөөбүтүтэн арай биер уол тыыннаах хаалбытын, кыайан иитэр кыахтара суох буолан, соро-бун киһиэхэ энгин ииттэрин киһи-хара гыммыттар. Ағам эдэр сааһыгар "дьол-соргу булунаары" көмүстээх Бодойбоҕо салаасканан киэрэн, саамай мунугаан үһүнүк аҕыс снл устата уччуйан баран, кыһыл ытыһын кытта кураанах тахса-ра үһү.

Мин бырааттарбыттан саамай кыраалар этим. Убайдарым бары миигиттэн уончалыгын тахса снл ағалар. Ол ағам Тайбаҕа (Бодойбоҕо) аҕыс снл уччуйа снлды-быгыттан тутулуктаах үһү. Онон уолаттарымтан эрэ мин саамай тнхэтэрэ буоламмын, ағалаах ийэбэр "мурун бөүтэ" бағас буолбут буолуохтаахпын.

Гражданскай сэрни ыар снллара кыра дьаданы дьон олохторун өссө ордук оглолуппута. Арсыын табаар, кутуу чэй, хамса табах суо-бун кыһалбата мин да төрөппүттэрбин элбэхтик эрэйдэбит. Ол иһин ағам Өлүөхүмбэ киэрэн олохтоох байдарга хамнаста үлэ-лээбитэ. Кини онно төрт снл үлэ-лээн баран, мин биэстээхпэр "Ыспаанка" буолабын саас, уу-хаар тахсыбытын кэннэ, кэбиктин чуолкай өйдүүбүн. Онон ыла мин, снн эмиэ тапталаах күн-күбэй ийэ курдук, "аға" днэн олус күндү үчүгэй киһи баарын истин сылаас тапталаан суоһуттан билбитим.

Итинтэн ыла ағам орто убай-быһын, Егордыын, от бөбөнү оттуур буолбута. Кыһын айан суолун кытыгыгар "Бағас Ыйаабыт" днэн ойуур иһигэр бүгүн турар тыымпы күөллээх кыарабаас алааска кыстырыбыт. Күһүн, хаар түһүн, муус тоногон сыраба суола аһылынар эрэ, биһиэхэ киэһэ айы хастыы да айанныт хоноро. Араас дьондор хоноллоро: олоҕо быыстарыгар сэнэннээх-кэпсээн-нээх, ырыалаах-тойуктаах, көрдөөх-нардаах дьондор бааллара. Оччоҕо кыһынны үһүн киэһэлэргэ сиртэн халлаанга тийэ арааһы кэпсэтэллэр. Мин, дннэр оонньоон аралдыһар атын оҕом суох буолан, өйдөөбөтөрбүн да, улахан дьон кэпсэтиллэрин бүтүннүү кулаҕа буолан олон иһиллиир этим.

Манна дьадан эттэххэ, оччолорго олох-дьаһах усулуобуйата чачы татым этэ. Төрөппүттэрим дьаданы буоланнар, амтаннаары, миннигиһи аһыры киэһэбит ахсааннаах буолара, үксүн тар хааһынан, суоратынан үссэнэрбит. Дьонум, айанныттар аһылыларын өрө мынгаабат, инсэрбэт буол днэн куруутун үрэтэллэр. Ол иһин киэһэ арааһы кэпсэтэ-кэпсэтэ, сылаах эти сии олорор хоноһолор аһылылардыгар ымсыраа да санаатарбын, "инсэрбэт оҕо" аатыран, хоноһолорго көхсүбүн көрдөрөн, көмүлүк оһох уотун одуудуу-одуудуу, сэнэргэһэллэрин көтүппэккэ истэ олорорум.

Ону тэнгэ биһиги ыаллы нэһиликтэрбитигэр, Дьаарханга уонна Түбэйгэ (былыр бары биер Дьаархан нэһилигэ үһүбүт, ол хайдыһан хас да нэһилик буол-бүт), сүрдээх уус тыллаах ырыанан-тойугунан дьарыгырбыт оһонһоттор, эмээхситтэр бааллара. Оччолорго С.А. Зверев - Кыыл Уола, түөрт уончатын санга туолан эрэр, турбут-олорбут ситэ баран эрэр ки-

һи, биһиэхэ снлдьан, "оонньоулаах киһи оонньоору гынным, тойуктаах киһи тойуаары гынным" днэн баран, көрдөһүннэригэ да суох, сис туттан дьаарбайа снлдьан, киэнг, чөлөркөй кылыһахтаах кэрэ куолаһынан ыллаан дннэрэтэрин мэкитиэтигэр тыыммакка да олонор иһиллирим.

Оттон сайынын Ходуһалаах ыһаҕар көрү-нары көүлүттэн туппук, ааттаах үңкүүһүт, үчүгэй ырыаһыт Тардылаах уонна Киччэй днэн хос ааттарынан киэнник биллибит эмээхситтэр куоталаһа-куоталаһа ыһах тыла этэн күөгэтэллэрин, түһүлгэ иһигэр киэрэн, баһаһа снлдьан, салгыбакка истэ-рим. Ардыгар биһиэхэ кэрйиэ снлдьан олонхолоһон, остуоруйалаан аһыры олонхоттатар, ырыаһыттар хоноллоро. Оччоҕо дьоро киэһэ буолара: көмүлүк оһохпук, хаһаайыттар үрөбүттэрин билбиттии, үөрө-көтө күлүмүрдүү умайара, кыһыл чоғунан ыһахтанара.

Онон бэрт кыра оҕо сааспыттан, төрөөбүт норуотум тылыннан уус-уран айымныгынан араһын истэн, уран тыл кэрэтигэр умсугуйбутум, диктилээхэй фантазиятыгар абылаппытым. Дьэ, онтон ыла буолуо төрөөбүт хаан уруу норуотум устар ууну сомоболуур, саныыр санааны саталыыр, өйдүүр өйү өрүкүтэр аптаах тылын кэрэһири уонна ытыктыыр буолара өйбөр-сүрүрүтүр таптала кыыма саҕылыбыта.

Биллилээх поэт Семен Данилов этэрини, былыргы сахалар оҕолорун үс суол ньыманан иитэлэр уонна үөрэтэлэр этэ: бастатан - остуоруйанан, олонхонон, ырыанан-хоһоонунан, чабырҕабынан, таабырыннарын, өс хоһоонунан - норуот тоух баар муудараһынан барытынан; иккиннэн - туһалаах үлэнэн, үсүһүнэн - буруйданнаха, таһырынан. Кэнникитэ бағас, чачы хорчокхой үөрэх этэ.

Саха норуотун тылыннан айымныгыта уус-уран өтүгүн кэрэтинэн, үчүгэинэн уонна ис хоһооно, биэррэн санаата, идеята дирингинэн, киэннинэн даһаны абылыыр, умсугутар күүстээх. Бэйэм үөлээннээх-тэрбин курдук миигин эмиэ, оҕо уонна эдэр сааһым көтөн ааспыт күннэригэр, норуот айымныгыта, кэрэтинэн кэрэни кэрэхсээһин курдук эрэ буолбакка, өссө тоух эрэ умсугутуулаабы, кистэлэннээби, өрдөөбүнү кэпсиригэр уонна снрдык ыратынан, үтө бағатынан наһаа бэккиһэтэрэ, кэрэхсэтэрэ, билэ-көрө сатааһыммын күөртүүр. Оҕолуу кэнэн уонна өс киэрбэх билэ-көрө сатыыр туңгуй өйбүн, дннгнээх баар дьон олоғор сыһаннаах былыргы өбүгэ төрдүн туһунан историческай кэпсээннэр, сэнэннэр ордук кэрэхсэтэллэр.

Төрөппүттэрин бэйэлэрин ағаларын уһун төрдүн Болугур туһунан уонна ыаллы нэһилиэкпит Кугдаардар төрүттэрэ Мындай байы, Эчиэкин кинээс тустарынан ымпыктаан-чымпыктаан намысхалаан кэпсири буолаалара. Өссө бу, XVIII үйэ манҕай аҕарыгар олонор ааспыт Мындай байы араһын - Бүлүү уокуругун ыспыраа-бынныга Кочаровскай уонна кини уола Эчиэкин кинээс араһынан - В.В. Никифоров уонна С.Е. Шрейбер хостотон, өлүктэрин Дьокуускайга тийэрэригэрин туһунан хайаатар да ахтан аһараллара. Оччолорго археологическай аһы суолтатын кыайан өйдөөбөт харанга дьоннорум ити киһи уңуо-бун алдыаты хайаатар да айылаах буолуохтаағын туһунан бэйэлэрин сэрэйиилэрин этэллэр.

Хас кэпсэбит сэнэннэбит барыта ол бэрт өрдөөбү өбүгэлэрбит Дьокуускай диэкиттэн көһөн кэлэн манна олохсуйбуттары туһунан кэпсириллэр. Ханнык эрэ Сиинэ үрэбин баһынан иһэн, Ботомоойу үрэбин төбөтүн булан, ону таннары баһынан кэлэн, бу дойдуну булан олохсуйбуттара үһү. Ол бэрт өрдөөбү үһүйээн баар эрэ матырыяалынай тоһуотунан буолбут Эчиэкин кинээс атахтаах, ампаар курдук, хостоммут кураанах араһа Сураттаах днэн киэн алаас Улахан арытытын тумсугар күлүгүрэн турарын ыраахтан ынырыктата көрөрүм.

Киэн алаас илин сабағын үрдүнэн көстөр Төбө Хайа днэн ааттанар Ботомоойу үрэх үрдүк мыраана

көбөрө тунааран көстөрүн өр да өр одуулуурум. "Биһиги төрүттэрбит ити хайа аттынан кэбиктэр үһү. Оччоҕо Дьокуускайдара днэн илин диэки, Ботомоойу үрэби баһынан барыт киһи тийиэх сирэ эбит ээ" днэн испэр саныырым. Ол былыргы өбүгэлэрбит хаһан эрэ олоҕо снлдыбыт элбэх кистэлэннээх, таайтарыллыбатах таабырыннаах киэн Дьокуускайдара, үс үөстээх Өлүөнэ өрүстэрэ мин уу туңгуй оҕо санаабын угуйар: ити тэһий дьэлик санаам снрдык ыра фантазията, ол көстөр көбөрөр мырааны чирэрэстэн, көстүбэт ыраах саҕахтары үрдүлэринэн көтөрө.

***

Хойуг, улаатан баран, Бүлүү өрүс үөһэ өттүгэр урукку Садын оройуонугар Чуонаҕа, үс снл үлэ-лээн баран, оҕо эрдэхпинэ санаам бағата эрэ тийиэр ыра гынмыт Өлүөнэ өрүспүн Мухтуйа аһыннан киэрэн көрбүтүм. Улуу өрүс дэбилгэннээх модун сүүрүгэ, мөлбөһүйэ мэндээрэн, урукку ааспыт үйэлэр дуорааннарын мэлдьэспиттии, нэ-лэйиэ энсэн улуутуйа снтар.

Ити снл саха тыллаах тойугар холбоспук Туймаада хонугун, кэпсээниттэр киэрбит Эркээни сыһытынан илэ хараһынан көрөн, ылланын да ылламмыт ыраас кил-лэм сирдэр эбит днэн биһирээбитим.

Оҕо эрдэхпинэ истибит сэнэн-нэрбэр үгүстүк ахтылар Сиинэ үрэбин көрөр тобоос көстүбүтэ. Ити үрэх Өлүөнэ үһүр төрдүгэр турар Сиинэ днэн ааттаах нуучча бааһынайдар олоҕор дэрнэбинэ-лэригэр учууталынан аһаммытым. 1943 снл күһүнэ этэ. Аға дойдуну көмүскүүр Улуу сэрни бара турара. Дойду ыар баһаһыаннагыгар до-буһуолаабыт курдук, сут-кураан, аас-туор, кытаанах, тыйыс дьыллар бүрүүкээн тураллара. Анаммыт сирбэр Сиинэҕэ бараары, Орджоникидзевскэй оройуон киэнэ Покровскайтан алтынны ый иккис аҕарыгар хоннубутум. Өлүөнэҕэ борокуот сырыгыта тохтоон турар кэмэ буолан, Тиит Ары сыльотугар таһаҕас тийэр хойуук оҕочоҕо олоҕорон, атыннан бэчэмэлээн, мо-добоолуу турар Өлүөнэ өксөйөр киһи буолбутум. Килиэбин рейсэ-бэй карточкатын үс хонугу урутаан ылан, сизн кэбиһэммин, Покровскайтан хоруоска да килиэбэ суох айанга хоннубутум.

Бастагы түөн Тойон Ары дьаамыгар Захарка днэн көрдөөх кэпсээнинэн киэнник биллэр нуучча бааһынайгар хоннубут. Оһонһор көрдүүстээх кэпсээн-нэрин истэн, аччыктыыры даһаны аһаһыбакка хоммутум. Сарсынгар кыһаһаннаах кыһын ыган иһэрин биллэрдэ. Өлүөнэ обургу уораана, аһыһаннаах тыала халтан снпүү-нунан эрэ иһэр мин эрэйдээби курдары үрдэ - тонгомун, биер сиргэ таба олоҕобот буоллум. Быыс-пар эдэр сааһыгар дьалхааннаах айтаһан өр снллар усталарыгар сырыы бөҕөнү снлдыбыт Баһыла Баһылай днэн Тиит Ары оһонһорун кытта сэнэргэһэбин. Кыһынны таһаһын үлэччи таннан, кууллаах бурдук үрдүгэр логлойон олоҕор оһонһор сэнэнин олус сэргээн истиэх киһи, тымныы тыл быһыта кымныылыыра кыайда.

Улахан Аан аатырар кумаҕар кэлибит. Өлүөнэ өрүс дьэбин уоһуйда, хаардаах болоһо түстэ, балкыыр бөҕө буолла. Биэс туонна бурдугу кытта уонча киһи олоҕор иһэр хойуук оҕочотун өксөтөн иһэр ат, тирэнэ-тирэнэ, тардан сордонор. Соғотохто, бэчэмэ быта-быһа ыстанна, оҕочо долгунна дьыдаһа гына түстэ; таннары устуох курдук буолан иһэн, өрүс тнби кумағын арбаһыгар олоҕо биэрэ - балкыыр уу бөбөнү кутта. Оҕочо кумах эбэтигэр тимирэн барда, би-һиги, өрүс модьоботун тоһуу-тоһуу, тыаны былдыастыбыт. Бэйэм даһаны халтан таһаһынан тонон-бөһөн иһэр киһини, өссө эбии муустаах ууга моонһубар диэри сөтүөлээн тахсыы - дьэ, эбии си-либэр тийиэ тонордо. Тохтоон

турар кэлиэ дуо, тыннаах буолуохха эмиэ наада, онон ыаллаах снри була охсуохха: ити бүтэһик-тээх мүччүрүйбэт быһаарыны этэ. Хаардаах болоһо быһыһан тунааран көстөр аҕыс километрдаах Алаас дьаамыгар тэбиннибит.

Тымныы хаардаах тыл быһыта сннһар, инчэбэй танас турба курдук тортоҕу тонор, муһунан хаарылар. Бэчэмэһит ат кэнниттэн, утуйар түппэҕим дуомун сүгэн баран, күһүм кыайарынан сүүрэ сатыбын. Хата, хороччу тонмут таһаһым, сүһүөхтэрбинэн имиллэн, иэрчэх буолан, хамсанарбын улаханлык мэйһидээбэт. Төһө да тон-норбут, бөбүөрөн охтубакка, снн сылаас дннэлээх ыалы булбуппук.

Барыта наар аанһа диэбиккэ дьылы, ара таһаһын сүтэрбит буолан, билбэт-көрбөт ыалбар, хан-нас диэки оһох кэннигэр баккылаах ырыаһынан олонор, тас таһаһын курудуммутум. Оо, онно бүрүүкэбин, куурда сатаан, билии-тэ оһох үрдүгэр үтэ-салла сатаа-быппын, биллигин санаан сонһу-йан ылабын. Оччолорго бэйэм барыллаа, сүүрбэччэлээх кыыстаах ыалга, оччо бэрдэ суох балаһыан-һаҕа киэрэн олоҕорум: кыыстан, саатан снри кымыстыгы сатыы олоҕордоххо, аат таһаһа кууран быс-тыбатын эриэхсит, мэкитиэтигэр күн кытары уһаабыкка дьылыта.

Киһээннги аһылык буолла. Дннэлээхтэр чэйгэ ынҕырдылар. Били, ис таһаһынан олонор кы-быстан сордоммут кыһыым чэй кутан биэрэ. Хайа эдэр киһи килиэбэ суох сылырхай чэйи аһар-дастыы иһэ олоҕобута баарай!? Биер ыстаһаан чэйи иһэтэ, туран бар-дым - аһаан бүттэҕим ити.

Тийиммэт-түгэммэт, аас-туор олох киһи снгилигин уларытар да буоллаҕа. Сорох дьону кэр-дэбир, тыйыс майгылыыр, тымныы сү-рэхтиир, көнөс, тордуос онгорор ээ, аас-майах сут-кураан дьыллар. Ол эрээри үтө дьону хайдахтаах да кытаанах дьыллар кыйдааннара кыһарыйбытын, хаһыннара хаары-бытын иһин итии сылаас сү-рэхтэрэ, сойуохтааҕар, өссө ордук суоһуура, күн-дьыл кинилэри ама-рах майгылыыр, аһыныгас дуһа-лыыр. Маа бэйэлээх элбэх кэп-сээннээх Баһыла Баһылай, мэк-тиэтигэр, муннунан тыыммат буолла, айаҕа эрэ хамсыыр. Атын да дьондор кинини үтүктүбүт кур-дуктар, айахтара эрэ чамыргыыр. Дьон аһырын мэйһидээмээри, таһырдыа тахсабын. Өлүөнэ өрүс илинги мыраанын, таах туруох-тааҕар, одуулуубун. Утаакы буол-бата. Кэннигэр аан тыһаһаата. Чэп-чэки атаһа тыһаһа иһилиннэ.

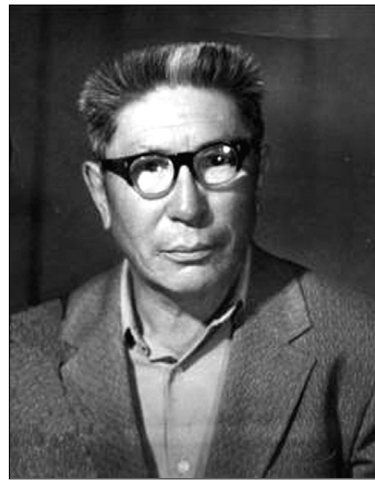
- Ноххо, хоргуян буорайдын буолбат дуо, ыл, мань сиэ, - диэтэ, дьахтар саната. Эргиллэ биэрби-тим - Баһыла Баһылай кийитэ (аатын-суолун оччоттон баччаҕа диэри билбэккэ снлдыабын) халаа-чык ууан турар. Халаачыкка илим барытын бэйэм да өйдөө-бөккө хааллым.

- Тойоммор биллэриэм. Аһы-үөлү дьонго хоротоһун днэн мө-нөөччү. Кистээн сиэ, - диэн сиби-гынна да, бэрт түргэнник дннэҕэ элэһ гынан хаалла.

Үтүө сүрэхтээх, аһыныгас са-наалаах аға саастаах санас дьахтары тойонугар мөхтөрүөхпүн баҕар-батым. Кистээн, ыксал үлүгэринэн аһыыр киһи аанһа буолуом дуо, бука туораттан истэргэ, тийин тыаһа, хаачыгыраан түһэн, сүрдээх эбитэ буолуо. Билигин көрдүүс уонна сүөргү курдуктун иһин, оччо-тобуу кураас кэм тыйыс кырдыга буолаахтааҕа днн.

Саха биллилээх норуодунай суруйааччыта Амма Аччыгыя, оҕо снлдьан, А.Е. Кулаковскай хоту-нуттан куһуок эти бэриһиннэри-титтэн үөрбүтүн бу курдук суруйан турардаах:

"Киһини сааһын тухары мах-таннаар үтө-өһө, төһө харчыга турарынан буолбат, хаһан уонна хайдах оһонуллубутунан буолар," - днэн. Наһаа бэргэнник, өйдөөхтүк эппит. Уус тыл маастара суруйбу-тун үтүгүннэрэн эттэхпинэ, аһыыр чааска умнууга хаалбыт дьүдүөх

дьүһүннээх, аччык, ырыган учуу-талга хаппыт халаачыгы уунан турар сиидэс ырааһылаах, ынах этэрбэстээх саха үтө сүрэхтээх дьахтарын хаһан да умнубаппын...

***

Кыһынны Сиинэҕэ үлэлээн баран, 1944 снл сайын оройуон киинигэр - Покровскайга киэрэн, тобо эрэ өр соғус буолбуппун өй-дүүбүн. Ол сырыттаһына, олох-тоохтор:

- Куораттан, били, Ньармаһа-наптаар үөрэхтээх уоллара тахсы-быт. Эргис уонна Нөмүгү нэһи-ликтэрин кырдыаһастарын көр-сөн, сэнэргэтэ-сэнэргэтэ, суруйан иһэр үһү, - днэн күө-дьаа кэпсэ-тэллэрин иһиттим.

Ити биллилээх фольклорист, Саха АССР Наукаларын үтүөлээх деятелэ буолбут Георгий Иустино-вич Эргис туһунан кэпсэтэллэр эбит.

Кинини кытта нөһүө сайыны-гар Покровскайга аан бастаан көр-сүһөн, кэпсэтэр тобоос кылам гыммыта. Кини оччоҕо Дьо-куускайдаағы пединституттан ТЛИНЧИ-гэ көһөн үлэлини сыл-дыар кэмэ этэ. Үгэһинэн дойдуту-гар таһсан фольклор хомуйар бы-һылааҕа. Үрдүк культуураалаах, киэн биллилээх наһаа сэмэй киһи сэттэ кылаас үөрэх дуомнаах тыа оскуолатын учууталын, симитин-нэрбэккэ, олус саталаахтык бэйэ-тигэр сыһыарда. Аа-дьуо, ньуолбар барайтык, сыһыан, ханна оло-рорбун, тугу үлэлиирбин ыйыта-ласта. Быһата, хантан хааннаах-пын, кимтэн кинннээхпин билис-тэ. Онтун быһыгар үөлээннээ-бин, Ат Дабан дьаамыгар учуутал-лыыр Алексей Протодьяконов хай-дах олоҕорун, үлэлирин сураста.

- Доғор, бу эн Хаһаа ойууну билэр киһинг дуо? - Георгий Иус-тинович хайдах эрэ сэрэммиттин ыйытта.

- Үчүгэйдик билбэт киһим ээ. Ыраахтан биридэ элгэс көрбүтүм.

- Ыл эрэ, доғоор, миэхэ көмө-лөс.

- Тугу? - диэбиппин кулаҕабым эрэ истэн хаалла.

- Хаһаа ойууну кыырдаран-гын, кыырыгытын суруйан биэр-дэргин, наукаҕа улахан көмө буолуо этэ.

- Ол ойуун кыырыгыта бағас туохха нааданы?

- Кэбис, иннэ дннэ, - кини бэрт түргэнник хардара оууста.

- Итэбэл, ордук ойуунна сүгү-рүйүү, биһиги олохпутугар туһата суоҕа, буортулааҕа биллэр. Ол гы-нан баран саха итэбэлин, ис хоһоо-нун чинчийэн билбэккэ, үөрэл-пэккэ эрэ, үлүбэйдэ сапсыан кэ-биһэр сыһа, - днэн киһим усту-нан өйдөтөн барда.

Онтон кини саха фольклорун саамай үөрэттилэ илик көрүгүн, культуовай туомнары, ол иһигэр ойуун кыырыгытын, суруйан хаал-лары наукаҕа туһатын быһаарда. Урут ойуун кыырыгыта аанһа су-рулла илигин санатта. Институт фондатыгар суруллан, уурулла снтар кыырыгы уон тарбах иһинэн аарыллар үһү. Урут кыыра снлды-быт ойууттар бары өлөн-сүтэн бү-тэн эрэллэрин, арай билигин биер эмэ тыһынаах, ити Хаһаа курдук ойууттар кыырыгыларын, өрүсүһэн, суруйан хаалар наадатын кэпсэтэ.

Салааска кыыһа

Биһиги эдьийбит, ыал маанылаах ийэтэ, эбэтэ Алексеева Анна Егоровна 1931 сыллаахха Ньурба оройуонун I Хангалаһыгар Сата диэн сиргэ төрөөбүтэ. Былыр Сатаҕа олохтоохтор Бүлүү сүннүгүр бас-такынан тимири ыланнар туттар сеп эгэлгэтин онгороллор эбит. Ол курдук сүгэни, кылыһы, батаһы, үнүүнү, хотууру, быһаҕы, табылы-каны, анныыны, оннообор булт саатын кытта онгорон чугас эргин олорор дьоннорун хааччыгар эбиттэр. Араас онгоһуктара Өлөөнгө, Өлүөхүмбэ тийэ тар-банара.

Сата уустара тимиртэн уонна мастан ураты, кыһыл уонна үрүң көмүстэн кыра, улахан ньуоскалары, биһилэхтэри, тараахтары, бө-бөхтөрү онгорон эмиз аатыгар эбиттэр.

Эдьийим кэпсээнинэн, хара тыатыгар булт арааһа, күөлэригэр эмис собо, Бүлүү өрүскэ кири-дэххэ балыгын арааһа, миннигэ-һэ олус эбит. Манньк үтүө дойдуга төрөөн, дьоллоох оҕо сааһыгар оонньоон-көрүлээн улаатан эрдэ-бинэ алдархайдаах Аҕа дойду сэриитэ саҕаланан, онно ханыылаа-быт курдук сут-кураан дьыллар буоланнар, дьон олоҕо-дьаһаҕа олус ыараабыта. Билигин кэп-сээмин эдьийбит Анна Егоровна аатыттан суруйуом:

"Мин биригэ төрөөбүт убайым Григорьев Семен Егорович сэриигэ ыңгырыллан барбыта уонна 1943 сыллаахха Смоленскай иһин кырыыстаах кыргыһыга сэриилээһэ сылдьан геройдуу охтубута. Кини көмүс уңуоҕа Гжатск (билигингэ Гагарин) куорат кылабыһатыгар көмүллэ сытар диэн Анисимов И.А. кинигэтигэр баар. Убайым уонна аҕабыт дойдурларыгар олбүттэрэ.

Ийэбинин кытта эдьийим Григорьева Варвара Егоровна-лыын хаалбыппыт. Эдьийим оч-чолорго улахан буолан аҕа саас-таах дьахталлары кытта эр дьон үлэтин толороро, оттон мин, уом-муттан тахсыбыт кыыс, бэйэм саастылаахтарбын кытта араас үлэбэ сылдьарым. Буор хоруту-тугар оҕус сизгэр үлэ диэн баара. Улахан баҕайы көлүүр оҕустар муннуларын кыайбакка эрэй бө-бөнү көрөрбүт.

Аны, от кэмигэр, оҕолор эдэр дьахталлары кытта от муньар этибит. Биридэ муньан бүппүт алааспыттан атын алааска баран истэхпитинэ биир уолбут бу-гулга олорон хаалбыта. Ону бири-гэдьири көрөн, хаһыы бөҕө буол-лутугар сүүрэн тийбиппит, от муньулар уолбут баракан ач-чыктаан өлөн хаалбыт этэ. Бу уол биригэ төрөөбүт убайа Федоров Роман Семенович ити кэмгэ ньиэмэстэри кытта сэриилээһэ сылдьар этэ. Ол уол оҕо муннаах, кыраабылын саньыгар ууран, тарбарын айагар уктан баран өлөн олорорун көрөн, биһиги олус куттаммыппыт. Соторутаа-быта биригэ хаамсан испит уолбут ити айылаах буолбута олус ыра-хан этэ...

Олохпут олус ыараабыта, туох эмит киһи харабар ингэр маллаах буоллаһына байыаннай нолуок диэн олус ыарахан нолуок баары-гар, ийэбит малын-салын бары-тын биэрбитэ. Оннообор оһох ураатынан буруо тахсар буолла-бына эмиз нолуок төлүүр этилэр. Ол кыһалдыттан биир балаҕан-на хастыы да ыал дьукаахтаһан олороллоро. Оччоҕо элбэх ыал биир оһох нолуогу үлэстэн тө-лүүр буолаллара.

Сата кыанар-хотунар хонуун дьахталлара Ньурбаҕа уонна Ньурба чугаһынааҕы холкуостар-га кириэн үлэлээн бурдук ас булу-наллара. Үксүлэрэ кирибит сир-дэригэр олохсуйан хаалбыттара. Мин эдьийим эмиз Куочай диэ-ки кирибитэ. Чаппанда таһыгар элбэх бурдук үүммүт "Кыым" диэн холкуос баарыгар тохтоон, Но-йон диэн оҕонньордооххо оло-рон, оҕонньор ыйан биэрбит, кү-

һүн бурдугу хомуйан сынньан ыраастаабыт сирдэригэр, хаары күрдүн сиргэ тохтубут туораах бурдугу хомуйан мунньуммут этэ. Хаар анныттан биридии туораах бурдугу хомуйан былыргы улахан куулу толоруу диэн, арааһа, ыйы ыйдаан арахпакка сыралаһан эл-бэктик үлэлээтэххэ тахсар үлэ буолуохтаах. Ол элбэх үлэттэн, сүрэхтэн тахсар үлэ. Ыраастааһын кэнниттэн чоччолонон хаалбыт мэкиинэни сиидэлээн туораабы хомуйара.

Илдьити истээт, ийэм миигин салааска соторон эдьийбэр ыытара. Оччолорго Ньурбаттан Дьоккуускай диэки барар сыарҕа-лаах ат сылдар айан суола баара. Ол суолунан кэлэн эдьийбин булбутум. Ноойоон оҕонньор ил-дэ кэлбит бирээмэ ат сыарҕатын ангарын саҕа салааскабын көрөн, бу оҕо муннаах бу салааскаҕа кууллаах бурдугу тиэнэн баран миэстэтигэр да сыбарытыа суох диэн, бэйэтин чэпчэки баҕайы салааскатыгар бурдукпун ууран, кэлгийэн биэрбитэ. Күнүс айан-наан иһэн сиир лэппиэскэбин хоонньубар уктарым уонна дьэ, аҕыс көс (80 км) уһуннаах айаным суолугар турунарым. Ити кэмгэ төһө да ыараханым иһин син биир дьаамсыктар, атын да айанньыт-тар сырыылара баһаам буолара. Иннибэр, биитэр кэннибэр ат тыһа бурҕачыйарын көрдүм да, тиийилээх салааскабын суолтан туора тонуу хаарга таһаарарым. Аастахтарына бурдуктаах салаас-кабын хаартан ороон, суолга кил-лэрэ сатаан муннаарым, эрэй бөбөнөн суолга киллэрэн айам-мын салгырым.

Марха өрүс Дьаархан уңуоргу сырыын, салааскам быатын ноту-руускалана сылдьарым, тахсарбар кыайбакка олус илистэр этим. Күн уота көрөн сыыр сирэйэ кил-лэрийэн хаалан илибинэн тайа-нан түөрт атах буолан соһон та-һаарарым уонна салааскам үөһэ олорон хоонньубуттан сылаас лэппиэскэбин таһааран эмти ту-тан үссэнэ түһэrim. Аһы түспүт киһи син сэниэм кириэн айам-мын салгырым.

Марха уонна II Хангалас, бил-лингитинэн Маар дэриэбинэтин икки ардыларыгар Нөс Сэмэн диэн таас дьүлэй оҕонньор ыалы-нан олорор этэ. Онно хонон аһар санаалаах кирибиппин, оҕонньор холдоһон таһаарбыта. Мин дьол-бор, кини таһыгар Сөдүөрэ диэн оҕонньор кыыһа ыал буолан оло-ро. Ол Сөдүөрэ барахсан: "Ити оҕонньор Сөдүрү хонноруо суоҕа, миэхэ тахсан хон," - диэн илдьэ тахсан абыраабыта. "Аны кэлэр-гэр-бараргар биһиэхэ хонон аһар буолаар," - диэн сүбэлээбитэ. Сө-дүөрэм сарсыарда сөбүнэн туруо-ран аһатан-сизгэн атаарара.

Айаным иккис хонугун симиэбийэҕэ Чэкиэс диэн ааттаах оҕонньордооххо хонорум. Симиэ-бийэ буолан элбэх айанньыт хо-норо. Бүгүн айаннаахтары суолум олус уһун, ону оҕонньор барахсан билэн сарсыарда: "Хайа, айан-ньыттар барыттара ыраатта, эн да айан киһитэ буоллаһын дии, туран эмиз айангын салдыан этэ," - диэн бытыга сэксэйэн ту-ран уһугуннарар буолара.

Аара Сууттаах диэн сиргэ ыал баар этэ да, онно таарыйбакка аһарым. Дьибэр түүн ортото ааспытын кэннэ тийэрим. Ийэм барахсан оҕом кэллэ диэн үөрө-көтө көрсөрө. Мин буоллаһына, били хоонньубар уктубут лэп-пиэскэбин айаммар кыра-кыра-лаан сэмимин, ийэбэр уонна бы-рааппар кэһи гынан аҕалан ам-саталыыр этим. Сарсыныгар та-һынаабы эмээхситтэр, Улууна кыра кыыһа Ааныска эдьийэ Балбааралаахтан бурдук аҕалыт диэн кириэр буолаллара. Эдьий-йим Балбаара барахсан куул бур-дугум үрдүгэр атын куулга лэп-пиэскэ онгорон кэлгийэн биэрби-тин, ийэм ириэрэн, үлээннээх-тэрин чэйдэтэлиир буолара. Эмээхситтэр барахсаттар: "Эн кыанар-хотунар кыргыттардаах буолан этэнгэ олоҕобун," - диэн

махтанар буолаллара. Ийэм тах-салларыгар кыра бурдук бэрсэн таһаартыра. Мин онуоха ийэ-бэр: "Ийэ, мин ити бурдугу ыраах баҕайы сиртэн эрэй бөбө-нөн соһон аҕалабын, ону эн ыал-ларгар биэрэбин," - диэн харыһы-йа санырым. Тонмутум-ааспы-тым, эрэйдэммитим элбэҕэ бэрт буоллаҕа. "Тоҕойуом, ити эмиз элбэх кыра оҕолоох ийэлэр мун-наахтар буоллахтара дии," - диэ-тиирэ ийэм. Оччоҕо ийэбинэн иккиэн ытаһар буолаахтырбыт.

Ити курдук сааһы быһа хаста да сылдьыбытым. Эдьийбэр тийдим эрэ, Ноойоон оҕонньор: "Оо, Салааска кыыһа кэллэ," - диэн үөрэ көрсөр буолара. Биир күн сынньана түстүм да, эмиз төт-төрү охорум. Барар сарсыардабар эдьийим барахсан барыбын ба-ры бэлэмнээн баран үлэтигэр барыт буолара. Оҕонньор ми-игин налыччы соҕус туруоран ба-ран: "Чэ, Салааска кыыһа, сылаас тар хааһытын иһин ыларынан сиз баран, эмиз айангар турун-наһын дии, ийэлээх быраатын кэтэһэр дьон буолуохтаахтар," - диэн бэрийэн-тэрийэн суолбар атаарара.

Кэлин "Кыым" холкуос олох-тоохторо эдьийбэр этэр сурах-таахтара: "Ити Ноойоон оҕонньор бэрт кытаанах, тонкуруун киһи этэ. Эһиэхэ үөһэ тэстибитэ бэрт дыктик, хайаан да киһи буолар кэскиллээх, оҕолоох-уруулаах дьон буолар дьылҕалаах оҕолор быһыылааххыт," - диэн этэллэрэ үһү. Ол да иһин алдархайдаах сэ-рии иэдээнин, аччык олоҕу туо-раан элбэх оҕолоох, баһаам элбэх сиэннэрдээх буолан күн бүгүнү-гэр диэри олоҕобум дии.

Ити сул күһүнүгэр ийэм ула-ханлык ылдыбытыга. Эдьийим ол кэмгэ "Туойдаах" холкуоска үлэлиир этэ. Эдьийим Сатаҕа ийэбинин ыарылыгы хаалбыта, мин "Туойдаахха" кэлэн молотил-кара үлэлээбитим. Ол сул "Туой-даахха" бурдук бөҕө үүнэн, дьэ, өрө тыһымпыппыт. Ийэбит эрэй-дээх Өктөөп бырааһынныгын аҕыйах хонук иннигэр өлбүт этэ, ону дьаһайан баран, эдьийим "Туойдаахха" оҕотун Сэмэни (Бууппайы) илдьэ кэлбитэ. Бур-дуктаах астаах холкуоска кэлэн сэниэлэнэн үлэ үөһүгэр түспү-пүт. Бурдук ыраастааһына, хаар типтэриитэ, оҕунунан уу баһыыта - мин үлэм буолара. Саас ыһыы үлэтэ саҕаланар. Бааһына, оттуур холдуна барыта тус-туспа күрүө-лээх буолара. Ол саҕаттан күрүө онгоһууга, өрөмүсөнү диэн бука барыта олус ыксалынан үчүгэй хаачыстыбалаахтык онгоһуллара. Сайынын от муньутун, от кээ-һиитин үлэтэ элбэх буолара. Мин ыанньык сайылыгар бостууктуур этим. Холкуоһум Аллаах Ала диэн оҕуһунан Уу Көлүйттэн уу баһан холкуос сүөһүгүн ууларарым. Олус чычаас кунаны бэйэм аяа-һаан көлө гыммытым.

Ити курдук үлэли сылдьан Кыайы күнүн көрсүбүппүт. "Бэс Атахха" олодохпутуна биригэ-дьири кэлэн, Кыайы буолбутун биллэрбитигэр, Куочайга энгин тохтообокко Ньурбаҕа кириби-пит. Муочайдар диэн билэр ыал-бытыгар сылдьан бэрэскин, буук-ка диэн астарын тото-хана сиз-биппин өйдүүбүн. Ньурбаҕа оро-йон кулуубун таһыгар көр-нар, үөрүү-көтүү бөҕө буолбута, кизг баҕайы түһүлгэлээх оһуоһай тэ-риллибитэ. Дьон-сэргэ ыарахан олоҕу олорон бу үөрүүлээх Кы-айы өрөгөйүн билэн олус үөрбүтэ сүрдээх үчүгэй этэ.

Кыайы үөрүүтэ биһиги хол-куостаахтар үлэбитигэр эмиз ула-хан өрө көтөбүлүүнү аҕалдыта. "Туойдаах" холкуостан 21 киһи ыңгырыллыбытыттан сэрииттэн тыһынаах 3 киһиби эргиллэн кэлбиттэрэ. Федотов Прокопий Григорьевич, учуутал үөрэхтээх

киһи, детдомга үлэлээбитэ. Заха-ров Василий Прокопьевич (Чөн-көн Бааската) холкуоска кыра-тык үлэлээн баран Ньурбаҕа тэ-рилтэҕэ көспүтэ. Прокопьев Ро-ман Федотович кэлэн холкуоска үлэлээбитэ. Арамаан соҕоһо да буоллар, эдэр киһи күөс-көмө этэ. Саас, сайын, күһүн хойукка диэри ХТЗ тыраахтыр тахсан үлэлиир: сир хорутара, бурдук ыһара, со-һуллар хамбаайынынан бурдук хомуйара, күһүөрү кыһын бурдук сыппыт сирин ыраастыра. Били мин Сатаҕа оҕус сизгэн мунна-нар үлэм суох буолбута, ол онну-гар тырахтарыстарга буобар-дырым, оҕус көлөнөн тыраах-тырга уу баһарым, аһылыктарын таһан астаан аһатарым. Оччотоо-бу тырахтарыстар солбуктаах буолаллара. Холкуос бырысыап-сык икки киһини уонна повар биэрэн үлэлэтэрэ. Тыраахтыр түүннэри-күнүстэри үлэлиирэ. Тырахтарыһынан Антонов Ва-силей Макарович, Яковлева Пе-лагая Семеновна, Афанасьев Иван Афанасьевич үлэлээбиттэ-рэ.

Ити курдук үөрэ-көтө үлэли сырыттаһытына, 1947 жыл саа-һыттан уот кураан сатыылаабыта. Сир-дойду барыта хатыччы хап-тыта, аһыыка бөҕө үөскээбитэ, эбиитин ойуур баһаардара туран-нар олох эмиз уустугурбута. Дой-ду сиргэ от үүммэккэ, ыраах үрэх-тэр быыстарыгар тарбаһан оттоо-һун буолбута. Биһиги холкуос 8 киһилээх оччутлора Хорула үрэг-тин баһыгар, Логлоор диэн сиргэ оттуу тахсар буолбуппут. Онтон Хорулаҕа: Матъянов Иван Федо-рович - биригэдьири, Николаев Степан Николаевич (Кэриэй Ыс-тапаан), Яковлев Гаврил Яковле-вич, Алексеев Николай Чаппан-даттан төрүттээх Лөңсөөбүл уола диэн Киппий Морууса маачаха аҕата, кыргыттаран арыый да аҕа саастаахтара Степанова Евдокия Афанасьевна, Емельянова Пела-гея Софроновна, Евсюкова Ма-рия Ивановна, мин - Григорьева Анна Егоровна тахсыбыппыт. Ньурба оройуонун холкуостарын сирдэрэ кураанга ылларан ха-хыччы хаппыттар. Ол иһин оро-йон салалтата сорох холкуостар-ын оройон иһинээҕи тыа үрэх-тэрин бастарынан, сорохторун атын оройоннар үрэхтэрин бас-тарыгар ыыталаан оттоон, сүөһү-лэрин барытын тыһынаах иитэ-лээн таһаарбыттара.

Ити кэмгэ "Туойдаах" хол-куос сэрии ыарахан сылларыгар, билигин билэргит курдук сүрдээх кураайы сирдээх-уоттаах дойдунан биллэрэ. Сэрии бүтэһик сыл-ларыттан өң дьыллар эргийэннэр холкуостаах олоҕо арыый да чэп-чээбитэ диригэ эрэ тийэбит.

"Туойдаах" холкуос бастагы бэрэссэдээтэлэ Яковлев Петр Ни-кифорович 1941 сыллаахха аар-мыйаҕа ыңгырыллыбытыгар, хол-куостаахтар бэрэссэдээтэлинэн Иванов Григорий Ивановичы та-

ланнар, сэрии ыарахан сыллары-гар ачыктааһын төһө да баарын үрдүнэн, кини сатабыллаах салат-атынан хоругуйан өлүү тахсыбата-ҕа. Ону ааспыт сул устата Иэттэй (кинини дьон-сэргэтэ итинник ааттаабыттара) төрөппүт уола Степанов Анатолий Григорьевич дьонун-сэргэтин, аймахтарын уонна Иэттэй билэр, көрбүт-систибит дьону билэттэн ордук, икки сыллаабыта биһиги кэккэ-бититтэн туораабыт, Тимофеев Гаврил Тимофеевич "Туойдаах" холкуоска ийэтэ Лабашева Евдо-кия Афанасьевна ахтылыларыгар олоһуран, элбэҕи билэн-көрөн, аныгы сайдыылаах үйэҕэ ватсап тэриллэн сибээстэһэн, араас ах-тылылары хомуйан, үп-харчы хо-мурунгар балтын уонна чугас дьоннорун үмүрү тардан, туохха да тэнгэспэт улахан үлэни толо-рон "Туойдаах" холкуос ыраабы-лыаньыта турбут сиригэр кизг ис хоһоонноох, үйэҕэ умнуллубат, сүппэт-өспөт өйдөбүннүк туруо-рулуна.

Өйдөбүннүк Нефтебаза кэ-лэктибэ (сал. Петров Валерий Петрович, сиз аймах) араас кээ-мэйдээх турбаларынан, араас ти-миринэн көмөлөһөн, саршик Гуляев Владимир Георгиевич са-табылынан, бөҕө-таҕа үйэ-саас тухары турар бэлэ өйдөбүннүк онгоһулунна. Өйдөбүннүгү көр-бүт ыччаттарбыт "Туойдаах" хол-куос тууган дьаргыгаран олоҕу-тун тутта өйдүөхтэрэ.

Туойдаахтар Хорула сиригэр оттуу тахсалларыгар оччотооҕу холкуос бэрэссэдээтэлэ Семенов Григорий Федотович (учуутал Федотов Прокопий Григорьевич аҕата) салыан таһаарбыта. 8 оч-чуттаах "Туойдаах" холкуос дьон-о Хорулаҕа тийэн холкуос бэрэ-ссэдээтэлэ Алексеев Василийга (Нагнааһапка) сылдьан аһаан, оскуолаҕа хонон баран Логлоор-тон Хорулаҕа көһөн кирибит ки-һини сирдэтинэн биэрэн, ыраах сиртэн үлэли кэлбит дьону бэ-йгэн дьыһаар олохтоон, сирдэрин-уоттарын көрдөрөөр диэн, дьа-һайбыт этэ.

Сирдэит Тэскэй диэн ааттаах кырдаас киһи этэ. Логлоорго тийэн, бэйэтэ олоҕубут дьэтиг-гэр, оһобун оттон баран алгыс бө-бөтүн албаан олохтоотоон турар. Элбэх ыал олоҕубут дойдута эбит этэ. Бэрэссэдээтэлбит Кириһэ оттуохтаах сирбитин көрөн-истэн баран Туойдаахха төннүбүтэ. Үлэ-ли хаалбыт дьон үлэ бөҕө буол-лубут. Эр дьоннорбут төрдүн ох-соочу бэртэрэ этилэр. Ордук Ни-колаев Степан Николаевич (Кэ-риэй Ыстапаан) ханнык да үлэҕэ таһаарылаах үлэтинэн биллэрэ. Матъянов Иван холкуоһугар хо-нуу биригэдьири, чачапайды-йан, үлэни-хамнаһы бүтэрэ-оһо-ро охсор үтүө киһи этэ. Хабыры-ла Дьаакыбулай (Тоойус аҕата) уонна Ньуклай Алексеев холкуос төһүү үлэһиттэрэ этилэр.

Бу ыраах үрэх баһыгар биһиги

– Год здоровья: Здоровое население –

Туберкулез: как защититься от заболевания

Легче всего заразиться туберкулезом от больного человека, но иногда инфицирование происходит и при контакте с животными. Лечится туберкулез очень долго, на полное выздоровление может уйти не один год. Поэтому гораздо проще соблюдать профилактику, чем пытаться потом избавиться от болезни. Существуют разные способы профилактики туберкулеза. Одни из них применяются только к детям, другие же помогают предотвратить появление заболевания, как у детей, так и у взрослых.

При ухудшениях со стороны своего здоровья, многие люди склонны к самолечению. Но нужно знать об основных симптомах болезни, чтобы туберкулез и его профилактика имели место в каждом конкретном случае. При обнаружении у себя таких признаков, как длительный насморк, кашель, повышение температуры по вечерам до 38 градусов, сильная потливость по ночам, бледные кожные покровы, резкое похудание, упадок сил и интереса к физической деятельности, нужно срочно обратиться к врачу и выяснить причину ухудшения самочувствия, принять все меры, чтобы своевременно пролечиться и предотвратить осложнения.

С введением обязательной вакцинации и использовании эффективных лекарств от туберкулеза, контролировать заболевание не представляет больших сложностей. Соблюдая все назначения терапевтов, в отношении профилактических мер, можно добиться хороших результатов по ликвидации заболевания, защите детей и взрослых.

Профилактика туберкулеза у детей

Основными методами, на которые опирается предупреждение заболевания у подростков и детей - это своевременное введение прививки БЦЖ и использование химических препаратов для профилактики инфицирования. Согласно календарю, в РФ вакцинацию противотуберкулезной БЦЖ осуществляют всем новорожденным в родильном отделении, в отсутствие противопоказаний, до седьмого дня жизни малыша. По необходимости, ревакцинацию повторяют в семь лет. Ранее ревакцинацию осуществляли 3 раза - на 3-5 день рождения, в 7 лет и в 14 лет. В настоящее время утвержденный Минздравом новый Национальный календарь прививок исключает из перечня бесплатных прививок вторую ревакцинацию от туберкулеза - в 14 лет, хотя раньше она проводилась по показаниям: не инфицированным микобактериями туберкулеза туберкулиноотрицательным детям. В субъектах Российской Федерации с показателями заболеваемости туберкулезом, не превышающими 40 на 100 тыс. населения, ревакцинация против в 14

Ежегодно около трех миллионов человек умирает от развития такого заболевания как туберкулез. Это самый опасный инфекционный недуг, вылечить который трудно. Туберкулез - это очень тяжелое инфекционное заболевание. Вызывает его туберкулезная палочка (палочка Коха). Хотя и считается, что данная болезнь связана с органами дыхания, на самом деле она может поражать почки, кости, лимфатические узлы, кожу, глаза и даже головной мозг.

лет проводилась только туберкулиноотрицательным детям, не получившим прививку во время предыдущей ревакцинации - в 7 лет. Теперь Минздрав решил вообще отменить третью ревакцинацию от туберкулеза. Таким образом, в 14-летнем возрасте подростки будут получать только две прививки - ревакцинацию от дифтерии и столбняка, а также ревакцинацию против полиомиелита.

Родители ребенка имеют бесспорное право решить вопрос вакцинации БЦЖ или отказа, но они должны знать, что эпидемиологическая обстановка по туберкулезу оставляет желать лучшего, от него нельзя застраховаться, и малыши наиболее подвержены возможности заражения из-за недоразвитости иммунитета. Профилактика туберкулеза необходима.

Контролируют защиту от туберкулеза и выявляют начало болезни с помощью ежегодного проведения пробы Манту детям до 7 лет, с 8 лет проводится диаскинтест. При этом внутри кожи на предплечье вводят небольшую дозу туберкулина, а затем оценивают кожную реакцию на месте прививки. Туберкулин не воздействует на иммунитет, он лишь показывает, как организм на него реагирует. По величине "пуговки" определяют наличие инфекции в организме.

При подозрении на инфицирование всегда можно проконсультироваться у фтизиатра. При первичном заражении назначается терапия химическими препаратами. Спустя один год в отсутствие симптомов болезни, малыша снимают с учета в тубдиспансере.

Профилактика у взрослых

Туберкулезная инфекция создает неблагоприятную эпидемиологическую ситуацию и способствует тому, что она передается многим людям, независимо от материального положения, поэтому от инфекции не застрахован никто.

Факторами риска у взрослых людей являются хронические заболевания органов дыхания, желудка, кишечника, длительный прием глюкокортикоидов, присутствие ВИЧ-инфекции, длительное белковое и жировое голодание, склонность к вредным привычкам (наркотики, спиртное, табак), нахождение в скученных коллективах (на работе, в армейской казарме, тюрьме), контакт с заболевшим челове-

ком. К туберкулезной инфекции наиболее склонны лица преклонного возраста.

Профилактика туберкулеза у взрослых людей состоит в ежегодном флюорографическом обследовании, раннем выявлении болезни, диспансерном наблюдении. Для этой цели рекомендуется в обязательном порядке проходить медицинский осмотр. Поскольку источником инфицирования считают больных с активной легочной формой туберкулеза, его профилактика будет заключаться, прежде всего, в том, чтобы в местах общественного скопления избегать тесных контактов с кашляющими людьми, сводя общение с ними до минимума.

Если несчастие произошло в семье, и один из членов семьи заболел, профилактика туберкулеза будет состоять в том, чтобы изолировать на время лечения больного родственника в специализированное учреждение. Туберкулез и его профилактика для остальных домочадцев состоит также в специальной дезинфекции помещения, посуды и белья, личных вещей больного и периодического обследования контактных с больным лиц.

Общие методы предупреждения туберкулеза

Мероприятия по профилактике болезни делят на санитарные, медицинские и социальные. Все они направлены на ее раннее выявление. Медицинская профилактика туберкулеза создает специфическую иммунную защиту у детей прививанием и ревакцинацией. Санитарная профилактика заключается в выявлении и ликвидации первичного очага микобактерий, противоэпидемических мероприятиях. Существует не допуск к работе некоторых категорий профессиональных сотрудников (в сфере общественного питания, медицине, детских дошкольных и школьных учреждениях). Социальная профилактика должна состоять в информированности населения о самом заболевании, его осложнениях и вреде.

Необходимо проводить курс химиопрепаратов (первичную профилактику туберкулеза):

- всем здоровым людям, которые находятся в тесном бытовом и профессиональном контакте с выделителями возбудителя;
- детям с выраженным вирусом после реакции Манту;
- всем инфицированным туберкулезом малышам, с гиперергической реакцией на туберкулин;
- лицам с легочными изменениями после перенесенного туберкулеза, получающим гормональное лечение из-за другой болезни;
- хроническим пациентам с сахарным диабетом, силикозом, психическими расстройствами, наркоманией, алкоголизмом, заболеваниями желудка и кишечника, частыми ОРЗ, ВИЧ-инфекцией;
- взрослым людям с изменениями легочной ткани после перенесенного туберкулеза, появлении реакций гиперергического типа.

Следует часто проветривать помещения повышенной загрязненности в местах наибольшей скученности людей. Палочка Коха боится солнца и свежих воздушных масс. Если есть материальная возможность, то всем рекомендуется летом ездить на отдых к морю или в горы, чтобы подышать целебным воздухом, укрепить свое здоровье и нервную систему. Популярный советский слоган: "Солнце, воздух и туризм укрепляют организм" популярен до сих пор, как главная профилактика туберкулеза легких.

Кроме того, всем людям рекомендуются ежедневные пешие прогулки на улице, подвижные игры, умеренные занятия спортом, плавание в бассейне, закаливание, посещение русских бань, а также позитивные эмоции. Стрессы являются одним из предрасполагающих факторов в возникновении заболевания. Необходимо ограждать себя от раздражающей причины.

Туберкулез и его профилактика заключаются в избавлении вредных привычек, так как они не только оказывают токсическое действие на организм, раздражающее действие на слизистую верхних дыхательных путей (через которую легко проникает возбудитель), но и ослабляют иммунитет. Как не заболеть туберкулезом? Необходима профилактика авитаминоза поливитамиными комплексами весной и осенью. Надо полноценно питаться, а также соблюдать санитарные и гигиенические правила в быту (мыть руки, фрукты и овощи, не разводить сырость и грязь в квартире). Следует тщательно лечить хронические заболевания, присутствующие у человека. Быть осторожными с гормонами и цитостатическими препаратами, полноценно спать.

Своевременное выявление туберкулезной инфекции, выполнение врачебных назначений считает заболевание излечимым. Ранее обнаружение способствует раннему лечению и исключению риска передачи возбудителя окружающим.

В.Р.НЕОБУТОВА,
врач-фтизиатр,
заведующая Нюрбинским ПТД.

эрэ оттуурбут буолуо диэбиппит, биһигиттэн тэйиччи собус олохтоохтор отчуттара эмиз оттуу сыталлар этэ. Кинилэргэ сотору-сотору ыһык таһаара Иванов Наум диэн киһи тийэр этэ. Биһирдэ санга бурдук лэппиэскэтинэ амсайын диэн ынгыртаан илдьэн күндүлээн турардаахтар. Тийибиппит кус бөбө буһарбыттар этэ. Санга бурдук лэппиэскэтэ, эчи, минныгэһин эриэхсит. Биһиги Туойдаахтар овсянка бурдук лэппиэскэтин сиирбит. Айахпытгар диэн холкуоспуттан биһир эдэр сүөһүнү илдьэ тахсан сиэбиппит. Олохтоохтор бары Хорулаҕа көһөн кирибит буолан дыһэ-уот, ампаар, хотон айыы туу бөбө баарын туһанан, туулаан абыраммыппыт. Эр дьоммут биһир саалаах этилэр да, тиргэлээн кус бөбөнү бултуулаан аһаан абыраммыппыт.

Күһүн кирибиппитигэр, "бу кыргыттар үлэлээбэккэ, булдууна аһаан молоччу уойбуттар" диэн күлүү гыналлара. Дыһнэ, биһиги Логлоорго үлэ бөбөтүн үлэлээбиппит, эдэр буолан айылбаҕа сылдьан, булт арааһын аһаан, кырдыга, уйан-тотон кирибиппит.

Хорула хоһуун дьоно майгылар үчүгэйэ, ыалдытымсахтара, үйэбитигэр үктэммэтэх дойдубуттар субэлэрэ-соргулар барыта туһалаан биһир да киһи ыалдыбакка, этэнгэ үлэлээн-хамсаан кэлбиппитигэр Хорула дьонугар-сэргэтигэр махталбыт баһаан. Биһиргэ үлэлээбит дьонум, төһө да билигин биһиги кэккэбитигэр суохтарын иһин, ол саһанаабы биһигини билбит-көрбүт дьоннорбут оболоругар, сиэннэригэр, аймах дьонноругар сүһүөхтээх бэйэм сүгүрүйэн туран, Махтал бастыһын анаатабым буоллун!

Мин онно Хорулинская Клара диэн кыстыһын билсиппитим. Ол кыһы эһин Ньурба кириэн өр кэмнэ хирургическай балыһаҕа санитарканан үлэлээбитэ. Кэлин бизнсийэҕэ тахсан өрөспүүбүлүкэ прокуратурагыгар үлэлиир прокурор кыһыгар баран олорор сурахтаабы. Ити курдук, "Туойдаах" холкуос үлэһит дьоно Логлоор сиригэр-уотугар олус көхтөөхтүк үлэлээн субай сүөһүлэрин үүрэн таһааран 1947-1948 сылларга кыстатан кириэн турардаахтар.

Үөрэх суоҕа диэн баар эбит - олохпор итэҕэһим диэн. Үөрэхтээһим эбитэ буоллар, ити көрсүтэлээбит күндү дьоннорум туһунан ааттарын-суолларын дэлэ үчүгэйдик бэлиттэнэн, өйдөөн-санаан хаалыам этэ дуо? Оннооҕор, ити Логлоорго дьэтигэр-уотугар олохтоон, Аал уотун аһаан алҕаабыт аҕа саастаах кырдыҕаһы аатын-суолун толору билбэтэпиттэн билигин кэлэн кэмсиммитим иһин туох кэлээхтиэй? Ол эрэри, иккис күтүөтүм Иванов Дмитрий Васильевич Хорулаҕа төрөөбүт, Хорула орто оскуоланы бүтэрбит, манна кириэн суоппардаабыта. Эһбэх оҕолоох ыал ытыктанар аҕата.

"Кыһым" холкуос олохтоохторо эдьийбэр: "Ити Ноойоон оһоньор бэрт кытаанах, тонкуруун киһи этэ. Эһиэхэ үөһэ тэстибитэ бэрт дыкты, хайаан да киһи буолар кэскиллээх, оҕолоох-уруулаах дьон буолар дьылҕалаах оҕолор быһылааххыт" - диэн эппиттэрини, эдьийим Балбаара 2 оҕоломмота, оттон мин 5 оҕоломмуттан элбэх сиэн, хос сиэн Эбэлэрэ буолан, 90 сааспын туолаары олордобум дии.

Сэбиэскэй былаас баар буолан бу биһиги курдук дьон үлэни-хамнаһы өрө тутан дьонтон-норуоттан хаалбакка сиэрдээх, дьоллоох олоҕу олордохпут дии. Аныгы күүскэ сайдар олоҕу кытта, оҕолорум эрэ буолларгыт тэнгэ хаамсан үүнэ-сайда турун диэн алҕаабым буоллун".

Киһи буоларбар тирэх буолбут кырдыҕас эдьийим оҕо, эдэр сааһын туһунан тугу истибиппин суруйдум

САМСОНОВ
Семен Иванович.

Кулун тутар 11 күнүгэр оройуоннааҕы көрбөттөр уопастыбаларыгар 13 дэлэгээт уонна бюро чилиэннэрэ кытгыһылаах отчуоттуур-быбардыр мунньах буолан ааста.

Мунньахха Дьокуускайтан өрөспүүбүлүкэтээҕи көрбөттөр уопастыбаларын методист-аналитига Светлана Дмитриевна Иванова, улуус баһылыгын социальнай боппуруска солбуйааччы Анна Михайловна Уларова, улуустааҕы социальнай көмүскэл реабилитолога Лариса Прокопьевна Андреева кыттыны ылылар.

– Социальной эйгэ –

Биэс сылаабы үлэ түмүгэ отчуоттанна

Мунньахха биэс сылаабы үлэ түмүгэ истилиннэ, отчуот үчүгэйинэн сыаналанан, бэрэссэдээтэлинэн Светлана Семёновна Яковлева иккисэтэн талыллына.

Хонтуруоллуур ревизия хамыһыйатын бэрэссэдээтэлэ Николай Семенович Санников үп-харчы кириитин отчуоттаата.

Көрбөттөр уопастыбаларын бэрэссэдээтэлэ Светлана Яковлева улууска учуокка 143 киһи ту-

рарын, олортон 12-тэ оҕолор буолалларын билиһиннэрдэ.

- Доруобуйаларынан хааччатаах дьону реабилитациялааһын үлэтэ салҕанан барар. Быйыл өрөспүүбүлүкэ, оройуон таһынаах араас күрэхтэргэ дьоммутун кытыннарарга былаанныбыт.

Ааспыт сылга кыаммат-түгэммэт, доруобуйаларынан хааччатаах дьон үлэлиир дьэтин улуус дьаһалтата уонна тэрилтэлэр өрөмүөн ыппыттарыгар

барҕа махталбын биллэрэбин.

Билигин биһир сүүрүн кыһалҕа-бытынан массыына суоҕа үлэбин харгыстыыра буолар. Сатыы сылдыааччыларга саһаран биллэрэр светофор суоҕа, барарбытыгар-кэлэрбитигэр саамай сылдыар Сэбиэскэй уулуссабыт суола дэхситэ, тротуара суоһуттан күчүмбэйдэри көрсөбүт, - диир Светлана Семеновна.

Антонина СЕМЁНОВА.

– Якутия: 20 лет в 21 веке –

ЯКУТИЯ

20 ЛЕТ В 21 ВЕКЕ

Медицина 21 века:

почему якутяне стали жить на 10 лет дольше

2021 год - это начало третьего десятилетия нового века. В новой рубрике мы будем вспоминать, какой путь прошла Якутия за 20 лет в новом тысячелетии, какие события произошли в регионе, какие были успехи, как изменилась жизнь людей. В этом номере расскажем о здравоохранении.

За 20 лет в 21 веке средняя продолжительность жизни в Якутии выросла на 10 лет. Сейчас* она составляет 73 года. Это самый лучший показатель в Дальневосточном федеральном округе!

В чем причина, почему мы стали жить на 10 лет дольше? Врачи уверены: один из позитивных факторов - развитие здравоохранения, повышение доступности и качества медицинских услуг. Давайте вместе вспомним, что изменилось за 20 лет в здравоохранении Якутии.

Большое строительство и новая техника

За 20 лет в Якутии построили 40 больниц, поликлиник и медицинских центров, 120 амбулаторий и фельдшерско-акушерских пунктов (подробнее в инфографике). "У нас, в Верхоянском районе, недавно открылся новый больничный комплекс. У людей появилась возможность получить качественную медицинскую помощь в Багагае. Теперь там проводят маммографию, УЗИ всех органов тела, различные лабораторные анализы, можно получить консультации узких специалистов", - рассказывает Александр Слепцов, фельдшер в небольшом селе Юттыя.

Больницы нашего края за 20 лет получили 489 новых автомобилей, в том числе 123 машин скорой помощи. Только за три последних года в клиниках Якутии начали работу девять кабинетов компьютерной томографии, два комплекса для МРТ и два ангиографа - эти сложные приборы помогают спасать пациентов с инфарктами и инсультами.

Тем временем якутские врачи осваивали новые, передовые методы лечения. В 2000 году наши земляки провели первую операцию на сердце, год спустя - первую пересадку почки. Еще через год первые якутяне стали родителями благодаря экстракорпораль-

ному оплодотворению (ЭКО). В 2003 году в Якутске впервые провели протезирование крупного сустава, а девять лет назад начали выхаживать новорожденных с экстремально низким весом - от 500 граммов. Сейчас все эти способы лечения стали обычной практикой: в прошлом году в Якутии провели уже 921 операцию на сердце, 272 процедуры ЭКО, установили 183 протеза крупных суставов. А новые подходы к выхаживанию новорожденных позволили за 20 лет снизить младенческую смертность в 3,5 раза.

Врачи для сел и поселков

Десятки лет нашей республике не хватало медиков для работы в амбулаториях и фельдшерско-акушерских пунктах отдаленных сел и поселков. Ситуация стала меняться в 2012 году, когда в Якутии начала действовать программа "Земский доктор". В 2015 году запустили также республиканскую программу "Земский фельдшер", а в 2018 году - федеральную. За время работы программ в отдаленные регионы Якутии переехали на работу 1028 медиков. Каждый участник программы обязуется отработать не меньше пяти лет в селе или поселке и получает взамен денежную компенсацию: для докторов она составляет 2 миллиона рублей, для фельдшеров - до 1 миллиона рублей.

Земские доктора получают и другие виды поддержки. "Всех на-

ших специалистов мы обеспечиваем жильем, - перечисляет главный врач Булунской ЦРБ Алла Андреева. - Оплачиваем медикам и их семьям проезд к месту работы, транспортировку багажа. В первое время после переезда помогаем с продуктами, выдаем овощи, мясо и рыбу".

В последние годы финансирование растет, в результате увеличивается и число медиков, которые едут на работу в отдаленные регионы. Например, в прошлом году в северные улусы по программам "Земский доктор" и "Земский фельдшер" переехали для работы 60 медиков. Это рекордный результат за все время реализации данных программ в нашем регионе. В этом году на работу в арктические районы приедут уже 86 медиков - почти в полтора раза больше.

"Мне сразу предоставили новое жилье в 4-квартирном доме для молодых специалистов", - вспоминает Александр Слепцов. Несколько лет назад он переехал из Якутска в Верхоянский район и теперь живет и работает в селе Юттыя. В селе всего пять улиц, но фельдшер доволен своим выбором. "Это моя малая родина, я ее патриот. Желания вернуться в город у меня не возникало и не возникает. Условия в фельдшерско-акушерском пункте неплохие, есть все необходимое, жители села встретили меня хорошо. Почему бы не работать?!" - говорит Александр.

Спасение с неба

Площадь Якутии - больше, чем в Индии, а население - меньше, чем в Северо-Западном округе Москвы. Расстояние между населенными пунктами может составлять несколько сотен километров. В таких условиях улучшить доступность медпомощи помогает работа санитарной авиации. За прошлый год пилоты санавиации помогли спасти почти 3 тысячи жизней. Это самый высокий результат за всю историю Якутии. Он стал возможным благодаря позитивным изменениям, которые произошли в санавиации за последние три года, поясняет Наталья Слепцова, заместитель главного врача Республиканского центра медицины катастроф.

Что именно изменилось? Во-первых, в распоряжение врачей поступили новые вертолеты - они летают быстрее и меньше зависят от погоды. Сегодня санавиация Якутии - это семь вертолетов и два самолета, готовые вылететь в любой улус республики. Во-вторых, на воздушных судах устанавливают новое медицинское оборудование, это позволяет врачам эффективнее бороться за жизни пациентов. На каждом воздушном судне есть аппараты искусственной вентиляции легких, электрокардиографы, системы для мониторинга состояния пациентов, шприц-насосы, кислородные маски. В-третьих, в горо-

дах и поселках создают вертолетные площадки для санавиации. "В прошлом году была построена вертолетная площадка в Мегино-Кангаласском районе, - говорит Наталья Слепцова. - В этом году планируется строительство вертолетной площадки на территории больничного комплекса в Нерюнгри". Для пациентов эвакуации в больницу самолетом или вертолетом бесплатная: работу санавиации финансирует правительство Республики Якутия.

Год здоровья

Глава Якутии Айсен Николаев объявил наступивший 2021-й год Годом здоровья. "Самое ценное - жизнь человека, самое важное - забота о нем", - заявил глава нашего региона, поясняя причину своего решения. В феврале в Якутске уже начал работу новый Центр неотложной офтальмологической помощи для людей с болезнями зрения. До конца года в отдаленных районах Якутии начнут работать 14 новых мобильных медицинских комплексов, в них медики будут обследовать и лечить жителей самых маленьких сел и поселков, с населением менее 100 человек. Особое внимание в Год здоровья будет уделено правильному образу жизни: в Якутии оборудуют 36 центров тестирования ГТО, в селах и поселках появятся "Территории здорового образа жизни".

"В нашем Булунском улусе больницы и поликлиники получают новое оборудование, идет строительство фельдшерско-акушерских пунктов и врачебных амбулаторий. В этом году в районе начнут строить три медицинских учреждения", - говорит Алла Андреева. В целом по Якутии к 2025 году построят 49 амбулаторий и 12 ФАПов, в Якутске откроются крупные современные клиники: Республиканский кардиодиспансер, Республиканский онкоцентр и инфекционная больница. Все это даст возможность успешно бороться с самыми тяжелыми болезнями, а значит, мы, якутяне, будем жить еще дольше.

(Данные на 2020 год.)

Пресс-служба спецпроекта "Якутия. 20 лет в 21 веке".

Ньурба уустарын Ассоциациятын бэрэссэдээтэлэ, Ньурба улун уонна СӨ нуорутун маастара Афанасьев Ариан Васильевич-Арыяан Уус көбүлээнининэн уонна Ньурбатаагы Дотордоһуу түмэлин филиала В.А. Петрова аатынан түмэл кыттыылаах Хангаласка 7-с төгүлүн Сата тимири уһаары ытылына. Сыала-соруга Кэнттикэ ытытылаахтаах өрөспүүбүлүкэтээби Уустар күрэхтэригэр бэлэмнэни буолар.

Бу уһаарыга Ньурбаттан төрүттээх уустарбыт кытыннылар. Покровскайтан Васильев Александр Владимирович - Байдам Уус үөрэппит улун Никифоров Андрей Петровичтын, Ньурбаттан Саввинов Иван Иванович, Хатыыттан Тимофеев Иван Прокопьевич, Маартан Арыяан уус быраата, дэгиттэр талааннаах уус Андрей Афанасьев, ыраах Өлөөн улунууттан Шарин Виктор Викторович-Быыкаа Уус, Үөһээ Бүлүү Хототуттан санга сафалаан ээр уустар Тьымпы Ньургун Дондо уола уонна Иванов Василий Александрович. Солбуллубат күөрдүт - Сата уустарыттан төрүттээх Сыраан Уус хос сизэнэ Григорьев Борис Николаевич-Быралгы Барыс уонна эдэр уус

Афанасьев А.В., Григорьев Б.Н., Саввинов И.И.

Баишев Александр Анастасович. Сарсыарда уһаарар оһоххо тийэн 11.15 мүнүүтэбэ бастакы көмөр уонна тимиридээх таас кутулунна. Күүстээх уһун үлэ сафаланна. 15-тии мүнүүтэ буола-буола көмөр, онтон таастаах тимири кутуллан, тохтоло суох күөрт күпсүйэн кизэ 7 чааска уһаары бүттэ. Биир чаас оһох сойорун кэ-

тээр долгутуулаах кэм буолла. 8 чааска оһох аанын үлтүрүтэн болгуо хостооһуна сафаланна. Кытабыс кытаанагы таарыйан - баар эбит диэн сибигинэни буолла. Оһох иһиттэн болгуону хостоон таһаараннар үөрүү-көтүү үксээтэ, эллээһин сафаланна. Төһө ыйааһыннаах буолуой диэн сабафалаанын буолла. Эргитэ сьл-

Ньурба уустарын түмсүүтүн кыттыылаахтара.

дьан улахан лэкэчккэ болгуону эллээн, түөрт мундук көрүнгээх кытаанах тимири табыста. Таһыттан көрөн дилэй үчүгэй хаачыстыбалаах тимири эбит диэн уустар үөрдүлөр. Ыйааһыннаан көрүү түмүгэр барыта 31,5 киилэ тимиридээх таас ууларыллыбытыттан 8 киилэ

ыраас болгуо табыста. Быйылгы дьылга бу уһаары-быт өрөспүүбүлүкэбэ бастакы буолла. АНИСИМОВА З.В., В.А.Петрова аатынан кыраайы үөрэтэр түмэл сэбиэдиссэйэ, Ньурбатаагы К.Д. Уткин аатынан Дотордоһуу түмэлин филиала.

– Өбүгэ үгэһэ –

Хангаласка тимири уһаары

Займы на любые цели

до 500 000 рублей

легко

онлайн заявка

и

просто

ssscredit.ru

8914-221-30-69, 8924-599-09-43

г. Нюрба, ул. Октябрьская, д. 6

Вид займа - "Стандартный до года". Срок - 6-12 месяцев. Процентная ставка - 25,5% годовых. Целевой взнос на формирование резерва на возможные потери по займам - 5% от суммы займа. Ставка по накопительному паевому взносу - 25% от суммы займа. Минимальная сумма - 100 001 рублей. Максимальная сумма - 500 000 рублей. Без поручительства. Условия актуальны по состоянию на 11.03.21. Кооператив имеет право отказать в выдаче займа без объяснения причин. Только для членов СКПК "Ссудо-Сберегательный Союз" (обязательный паевый взнос - 200 рублей, вступительный взнос - 100 рублей). На правах рекламы. ОГРН 1031402061613.

Внимание населения

Энергосбыт ПАО "Якутскэнерго" проводит с 15 марта по 31 марта 2021 года акцию для населения "ЗАПЛАТИ ДОЛГИ БЕЗ ПЕНИ!"

За подробной информацией обращаться в отделения и участки Энергосбыта по месту жительства.

Телефон контакт-центра Энергосбыта: 8-800-100-22-05.

Спешите рассчитаться с долгами без уплаты штрафных санкций!

АО СМК "Сахамедстрах" информирует

После изменения фамилии, имени, отчества, данных документа, удостоверяющего личность, места жительства, контактного телефона необходимо уведомить нас для своевременного получения информации о прохождении профилактических мероприятий, диспансеризации и о других положенных услугах.

Также напоминаем, что застрахованные лица обязаны:

- 1) предъявить полис ОМС при обращении за медицинской помощью, за исключением случаев оказания экстренной медицинской помощи;
- 2) подать в страховую медицинскую организацию лично или через своего представителя заявление о выборе страховой медицинской организации в соответствии с Правилами ОМС;
- 3) осуществить выбор страховой медицинской организации по новому месту жительства (другой субъект РФ) в течение одного месяца в случае изменения места жительства.

В нашем районе страховой представитель СМК "Сахамедстрах" находится по адресу: 678450 Нюрбинский район, г.Нюрба, ул. Ленина 25 (здание Алроса-Нюрба) каб.202, телефон: 2-40-41, 89627372473, 89627372483

Лицензия АО "СМК "Сахамедстрах" ОС №2873 - 01 от 09 ноября 2016 года.

Понедельник 22.03.2021

06:00 - Сага күн 12+ 07:00 - Утро Якутия 12+ 08:00 - Сага күн 12+ 09:35 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - "Саха сирэ" 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Бай 12+ 12:00 - "Якутия" 12+ 12:15 - Хотугу суус 12+ 13:00 - Бу Дьокуускай 6+ 13:30 - "Саха Сирэ-Якутия" 12+ 14:00 - "Тэти" радио 12+ 15:00 - Интеллектуальная игра 12+ 16:00 - "Саха сирэ" 12+ 16:30 - Чол буолуох! 12+ 17:30 - Доруобуйа харыстабыла алдьархай утары 12+ 18:00 - "Саха сирэ" 12+ 18:15 - Сулууннэх тапта 12+ 19:00 - "Якутия" 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - "Саха Сирэ-Якутия" 12+ 21:00 - "Саха" НКХ Кубога 12+ 22:00 - Сулустар 12+ 23:00 - Саха сатаабата суох 6+ 23:30 - Итоги дня 12+

Вторник 23.03.2021

06:00 - Сага күн 12+ 07:00 - Утро Якутия 12+ 08:00 - Сага күн 12+ 09:35 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - "Саха сирэ" 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Сээн сирэ 12+ 12:00 - "Якутия" 12+ 12:15 - Асчыттар 6+ 13:00 - Бу Дьокуускай 6+ 13:30 - "Саха Сирэ-Якутия" 12+ 14:00 - "Тэти" радио 12+ 15:00 - ТВ-спорт 12+ 16:00 - "Саха сирэ" 12+ 16:15 - ТВ-спорт 12+ 17:15 - Тыһынаах дорбон 12+ 18:00 - "Саха сирэ" 12+ 18:15 - Сулууннэх тапта 12+ 19:00 - "Якутия" 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - "Саха Сирэ-Якутия" 12+ 21:00 - "Саха" НКХ Кубога 12+ 22:00 - Сулустар 12+ 22:15 - Аал-луук мас 12+ 23:00 - Саха сатаабата суох 6+ 23:30 - Итоги дня 12+

Среда 24.03.2021

06:00 - Сага күн 12+ 07:00 - Утро Якутия 12+ 08:00 - Сага күн 12+ 09:35 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - "Саха сирэ" 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Аал-луук мас 12+ 12:00 - "Якутия" 12+ 12:15 - Саха итэҕэ 12+ 12:45 - Бастың клип 12+ 13:00 - Бу Дьокуускай 6+ 13:30 - "Саха Сирэ-Якутия" 12+ 14:00 - "Тэти" радио

12+ 15:00 - Горожане 12+ 16:00 - "Саха сирэ" 12+ 16:15 - Куорчэх-шоу 12+ 17:00 - Дьонун савыгар дьэри дьон туугар... 6+ 18:00 - "Саха сирэ" информационнай биэри 12+ 18:15 - Сулууннэх тапта 12+ 19:00 - "Якутия" информационная программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - "Саха Сирэ-Якутия" 12+ 21:00 - "Саха" НКХ Кубога 12+ 22:00 - Сулустар 12+ 22:15 - Сээн сирэ 12+ 23:00 - Саха сатаабата суох 6+ 23:30 - Итоги дня 12+

Четверг 25.03.2021

06:00 - Сага күн 12+ 07:00 - Утро Якутия 12+ 08:00 - Сага күн 12+ 09:35 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - "Саха сирэ" информационнай биэри 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Полярная звезда 6+ 12:00 - "Якутия" информационная программа 12+ 12:15 - Асчыттар 6+ 13:00 - Бу Дьокуускай 6+ 13:30 - "Саха Сирэ-Якутия" информационная программа 12+ 14:00 - "Тэти" радио 12+ 15:00 - Урдэл 12+ 16:00 - "Саха сирэ" информационнай биэри 12+ 16:15 - Уүтээн кэпсээнэ 12+ 16:45 - Клевая рыбака 12+ 17:15 - Тыһынаах дорбон 12+ 18:00 - "Саха сирэ" информационнай биэри 12+ 18:15 - Сулууннэх тапта 12+ 19:00 - "Якутия" 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - "Саха Сирэ-Якутия" 12+ 21:00 - "Саха" НКХ Кубога 12+ 22:00 - Сулустар 12+ 22:15 - Сээн сирэ 12+ 23:00 - Саха сатаабата суох 6+ 23:30 - Итоги дня 12+

Пятница 26.03.2021

06:00 - Сага күн 12+ 07:00 - Утро Якутия 12+ 08:00 - Сага күн 12+ 09:35 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - "Саха сирэ" информационнай биэри 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Сээн сирэ 12+ 12:00 - "Якутия" информационная программа 12+ 12:45 - Бастың клип 12+ 13:00 - Бу Дьокуускай 6+ 13:30 - "Саха Сирэ-Якутия" информационная программа 12+ 14:00 - "Тэти" радио 12+ 15:00 - Кэрэ кэпсээнэ 12+ 16:00 - "Саха сирэ" информационнай биэри 12+ 16:15 - Кэрэ кэпсээнэ 12+ 16:30 - Геван 12+ 17:00 - Дойдум дьоно 12+ 17:15 - Тыһынаах дорбон 12+ 18:00 - "Саха сирэ" информационнай биэри 12+ 18:15 - Бастың клип 12+ 18:30 - ПроАвто 12+ 19:00 - "Якутия" информационная программа 12+ 19:15 - Интеллектуальная игра 12+ 20:30 - "Саха Сирэ-Якутия" 12+ 21:00 - Куорчэх-шоу 12+ 21:45 - Бастың клип 12+ 22:00 - Сулустар 12+ 23:00 - Саха сатаабата суох 6+ 23:30 - Итоги дня 12+

рэ-Якутия" информационная программа 12+ 14:00 - "Тэти" радио 12+ 15:00 - Кэрэ кэпсээнэ 12+ 16:00 - "Саха сирэ" информационнай биэри 12+ 16:15 - Кэрэ кэпсээнэ 12+ 16:30 - Геван 12+ 17:00 - Дойдум дьоно 12+ 17:15 - Тыһынаах дорбон 12+ 18:00 - "Саха сирэ" информационнай биэри 12+ 18:15 - Бастың клип 12+ 18:30 - ПроАвто 12+ 19:00 - "Якутия" информационная программа 12+ 19:15 - Интеллектуальная игра 12+ 20:30 - "Саха Сирэ-Якутия" 12+ 21:00 - Куорчэх-шоу 12+ 21:45 - Бастың клип 12+ 22:00 - Сулустар 12+ 23:00 - Саха сатаабата суох 6+ 23:30 - Итоги дня 12+

Суббота 27.03.2021

06:00 - Бу Дьокуускай 6+ 07:00 - Сага күн 12+ 09:00 - Истин идыт 6+ 09:45 - Кэрэ кэпсээнэ 12+ 11:00 - Чол буолуох! 12+ 12:00 - "Якутия" информационная программа 12+ 12:15 - Эр Бэрэдэ 12+ 12:45 - Асчыттар 6+ 13:30 - Саха сирэ. Күнтэн күн 12+ 14:30 - "Саха" НКХ Кубога 12+ 17:30 - Көмүс түгэн 12+ 18:15 - Истин идыт 6+ 19:00 - Бастың клип 12+ 19:15 - Молодежный фестиваль "Mius uSTAR" 12+ 22:15 - Кэксирэ 6+ 23:00 - Саха сирэ. Күнтэн күн 12+

Воскресенье 28.03.2021

06:00 - Бу Дьокуускай 6+ 07:30 - Асчыттар 6+ 08:15 - Парламентский вестник 12+ 08:30 - Саха итэҕэ 12+ 09:00 - Истин идыт 6+ 09:45 - Будем вместе 12+ 10:00 - Полярная звезда 6+ 10:45 - Детское время 6+ 11:00 - Саха сатаабата суох 6+ 12:00 - "Якутия" 12+ 12:15 - Тыһыны кыйыттар 12+ 12:45 - Асчыттар 6+ 13:30 - Якутия. День за днем 12+ 14:30 - Геван 12+ 15:00 - Горожане 12+ 16:00 - "Саха" НКХ Кубога 12+ 17:00 - Доруобуйа харыстабыла алдьархай утары 12+ 17:30 - ПроАвто 12+ 18:00 - "Якутия" информационнай биэри 12+ 18:15 - Истин идыт 6+ 19:00 - Охота и рыбака 12+ 19:30 - Клевая рыбака 12+ 20:00 - Уүтээн кэпсээнэ 12+ 20:30 - Доруоуол тойгуа 12+ 21:00 - Кэксирэ 12+ 23:00 - Якутия. День за днем 12+

Предприятие продает следующие объекты по Республике Саха (Якутия)

п.Нижний-Бестях: Земельный участок, квартал Этус - 3 180 кв.м.; г.Мирный: 3 этаж 3-хэтажного здания по Ленина, 5 - 497 кв.м.; г.Нерюнгри: 2-этажное здание с подвалом по Ленина, 3 - 988 кв.м.; п.Серебряный Бор: 2 этаж 2-этажного здания дома 34 - 489 кв.м.; п.Чокурдах: 2 этаж 2-этажного здания по 50 лет СССР д.17 - 238 кв.м.; г.Усть-Нера: Здание по Ленина, 8 - 2 260 кв.м.; с.Теплый Ключ: База по Дружбы, 31 - 6 объектов, 2387 кв.м.; п.Солнечный: Помещение по Строителей, 11 - 39 кв.м.; Так же предлагает площади в аренду в городах: Вилюйск, Нерюнгри, Алдан, Мирный, Ленск, Покровск.
Контактный телефон: (4112) 40-70-32, 8 924 870 50 39.

- Кэриэстэбил -

Өйбүтүгэр-санаабытыгар өрүү тыыннаах

Күндүтүк саныыр тапталлаах уолум, кэргэним, аҕам, убайыт СИДОРОВ Александр Иннокентьевич кулун тутар 24 күнүгэр күн сириттэн олус хомолголоохтук хара санаалаах киһи илииттэн күрэммитэ 1 сыла буолар.

Биһиги олохпут күннээх халлаанын эмискэ аймаабыт аймалбан, иэдээннээх быһылаан бааһа сүтэн-оһон биэрбэт, кинини санаабатах күммүт суох.

Биһиги Сашабыт тохсунуу 13 күнүгэр 1989 сыллаахха Нюрбачаан нэһилиэгэр Иннокентий, Мария Сидоровтар дьэ кэргэттэригэр кэтэһиллээх, маанылаах маннайгы оһонон күн сирин көрбүтэ. Кыра эрдэбиттэн элбэх дорбондоох-атастаах була улааппыта. Обо обо курдук мэнниктээн, сүүрэн-көтөн, тыа үлэтигэр буһан-хатан обо сааһа аастыта. Сүрдээх артистичнай буолан араас сыанкаларга, испэктэктэргэ кыттарын наһаа сөбүлүүрү, нэһилиэккэ буолар араас таһынаах тэрээһиннэр кини кыттыыта, тэрээһинэ суох буолбат буолара. Бастагы учууталын Эдуара Алексеевна Григорьеваны наһаа үчүгэйдик истинник саныыра.

Нюрбачаан оскуолатыгар 10 кылааска диэри, онтон Эбээн-Быгантай Саккырыр орто оскуолатыгар баран салгы ситинилээхтик үөрэнэн оскуоланы бүтэрбитэ.

Оскуоланы бүтэрээт Саха государственной университетыгар ГРФ салаатыгар, кэлин СХТ үөрэнэн государственной муниципальной сайайгы илэрин баһылаабыта.

2012 сыллааха олоһун ар-

гыһын Марияны көрсөн, 2013 сыллааха ахсынны 21 күнүгэр тапталларын сокуонунан биэргэтэн олохторун холбоон, дьэ-уот тэринэн, кыыс обо төрөтөн дьонун ыал аатын ылбыттара. Саша ыал аатын быһытынан дьэ кэргэнигэр сылаас-сыманнаах майгылаах, сайдам-сайбас, ылдытымсах бэрдэ этэ. Нэһилиэгэр өр кэмнэ эдэр ыччат лидеринэн, кэлин 2014 сылтан спортивной саала дириэктэринэн үлэлээн, нэһилиэккэ, оройуонга ытыллар спортивной тэрээһиннэргэ, күрэхтэргэ дьонун түмэн, бэлэмнээн кыттан элбэхэ ситинилээхтик үлэстэ. Оскуола олоһунун мас тардыһытынан утумнаахтык дьарыктаан, кини эрчийбит үөрэнээчилэрэ Софронова Сaina, Калакова Васияна Россияга тийэ ситинилээхтик үлэстэ, сорохтор өрөспүүбүдүкэ иһинэн ытыллыбыт күрэхтэргэ кыттыгы ылан элбэхтик миэстэлэспиттэ. Мас тардыһытын бэйэтэ

наһаа сэнээрэр көрүнгэ этэ. Республиканский иккис категориялаах мас тардыһытын судьуйата була үүммүтэ, 2015 сыл оройуонга "Бастың тренер" аатын ылбыта, бэйэтэ да кыахтаахтык мас тардыһара. Маны таһынан волейбол, хапсабай күрэхтэригэр кытара.

Дьэ кэргэнигэр аҕа баһылык быһытынан олус ыраас туттуулаах этэ. Дьэтин бэйэтэ аймах дьонун кытта туппуга, кизн-куонг, аныгылы тупсабай, толору хааччыллылаах гына онорбута. Ис иһиттэн үчүгэйдик маһынан кичэллээхтик туттара, ол да иһин буолуо, уһаньым диэн улахан лазернай станок ылыммыта...

Элбэ кизн кэскиллээх булааннааба, дьонун кэтэх хаһаайыстыбаларын өссө кэнэ-тэн, үүт-ас дэлэтэн, тэнинэн улаатыннарар баҕалааба. Ол баҕа санаатын толорор сылтан бэйэтин күүһүнэн саҕа хотон туттубута, оттоон-мастан, доһотторун кытта үрээ-көтө эр киһи сиэринэн бултаан-алтаан олоһубута.

Араас элбэх көрдүөс кэпсээннэри, түгээннэри кэпсээн күлүртэирэр, наар ону маны үтүктэн көрдөрөр олус көрдөөх этэ.

Элбэ да ситэ онорбото, бүтэрбэтэ, ситэрбэтэ...

Бу дьыба ыйааба дири кытта өйбүт-санаабыт сөбүлэспэт, сүрэхпит ылыммат...

Олорор олохпут усталаах туоратыгар суохтуохпут, ахтыахпыт.

Ийэтэ Мария Николаевна, кэргэнэ Мария, кыһа Алесей, бырааттара Алексей, Иннокентий, кийинтэ Татьяна.

Ахтабыт, саныбыт, суохтуубут...

Күндү тапталлаах Ийэбит, Эбэбит, Эдьийбит, Сангаспыт, үлэ уонна потребкооперация бэтэрээнэ, "Сэри оҕолоро" бэлиэ хаһаайына, АФАНА-СЬЕВА Христина Ильинична ыарахан ыарыытынан күн сириттэн барбыта бу үүммүт сыл кулун тутар 20 күнүгэр 40 хонугун туолар.

Христина Ильинична Тобонова, кэргэнинэн Афанасьева, 1939 сыллаахха бэс ыйын 22 күнүгэр Элиптээн икки Хорула икки ардыгар, бараммат балыктаах Тыымпылыр күөл үрдүгэр олоһор 9 оҕолоох Үлэ уонна Аныска Тобоновтарга алтыс оһонон күн сирин көрбүтэ.

Христина элбэх оҕолоох ыалга төрөөн, кыра эрдэбиттэн үлэбэ сыстан улааппыта. Хорула аҕыс кылаастаах оскуолатын, онтон Марха орто оскуолатын ситинилээхтик үөрэнэн бүтэрбитэ. Дьонугар көмөлөһөр сылтан, икки сыл устата Хорула обо уһууааныгар иитээччинэн үлэлээбитэ.

Кини 1962 сыллааха Дьокуускайдаагы кооперативнай техникумга үөрэнэ кирибитэ. Христина бэйэтигэр олус эппиэтнэстэбэ, ол курдук кыһамныгынан, туруоруммут сыалын-соругун ситиһэр кытаанах дьулуурдааба. Ону таһынан олус аймаҕымсах этэ, сайын каникулугар кэлэригэр хас биридибитигэр кэһиллээх буолара, кими да умнубата.

1965 сыллааха үөрэҕин ситинилээхтик бүтэрэн, товаровед идэтин баһылаан, Сунтаар райсоюһугар товароведынан үлэтин саҕалаабыта. Сунтаарга үлэтин сылдьан олоһун аргыһын, Нурба оройуонун Хатын нэһилиэгиттэн төрүттээх, райсоюз председатели Иван Трофимовичи көрсөн, сүрэхтин сөбүлэһэн, 1970 сыллааха холбоһон, Афанасьева диэн

ыал буолбуттара, утуу-субуу үс оҕоломттара.

Христина кэргэнэ Иван Трофимович партиалаах киһи быһытынан, партия анаабыт сиригэр, Нурбага райисполком сэкиритэринэн, Мархаба совхоз председателинэн, Нурбага райсоюз председателинэн ананан истэбин аайы, кэргэнин кытта үлэһир миэстэтин уларытан, биһэйсэйбэ тахсыар диэри Нурбатаагы райсоюзка экономийанын, Маардаагы промтовар маһаһыныгар сэбиэдиссэинэн, Түмүк сельсоветыгар бухгалтерынан үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ. Өр сыллаах энкилэ суох үлэтэ араас таһынаах грамоталарынан, хайбал суруктарынан бэлиэтэммитэ, Христина Ильинична үлэ уонна потребкооперация бэтэрээнин бочуоттаах аатын сүкпүтэ, "Сэри оҕолоро" аат инэриллибитэ.

1991 сыллааха Нурбага төттөрү көһөн кириэн, Уба-йтаанга кизн-куон саҕа дьэ туттан, куорат ыала буолан, сүөһү тутан, оһуруот ыһан, ньир бааччы олоһуттара. Куорат ыалыгар күннэри-түгүннэри аймахтар, уруулар, табаарыстар быһаста суох кири тураллара. Барыларын итии чэйинэн, сылаас аһылыгынан үрээ-көтө

көрсөрө, эбиитин барыбытыгар илии тутуруудаах атаарара. Элбэх ахсааннаах аймах дьонугар куоракка, тыаба кэһиитин куул мунгунан ыта турара. Ол курдук Христина Ильинична аймахтары түмэр дьуруудах, дэлэгэй астаах-үөллээх хаһаайка, холку намын майгылаах күндү Кэргэн, күн күбэй Ийэ, эйбэс Эбэ, аһыныас сүрэхтээх Эдьийн, чугас дьонун туһугар кыһамныгыта тутунан да кээмэйдэммит этэ.

Христина Ильинична тапталлаах кэргэнинэн Иван Трофимовичтынан 47 сыл устата ийэ дэмнээхтик олоһон, үс оһон төрөтөн, алта сиһинэнэн сирдээҕи аналан толору толордо. Оҕолорун үрдүк үөрэхтэргэ-лээн, үлэһит бэрдэ онортоон, хас биридибит олоххо миэстэлэрин булалларыгар Ийэли сүбэтэ, үлэбэ үтүө холобура тирэх буолбута.

Дьонун дьоммут: Христина уонна Иван Афанасьева, аймахтар уонна уруулар орто уонна үрдүк үөрэх кыһаларыгар үөрэнэрбитигэр, олох-дьаһах, дьэ-уот онгосторбугугар көмөтирэх, сүбэ-соргу буолбут уунан сууйуллубат үтүө өйдөбүлү хаалларбыт күндү дьоммут буолаллар.

Күндү Ийэбит, Эбэбит, Эдьийбит, Сангаспыт Христина Ильинична дьонун олоһун оһон ааста, хас биридибит туһугар онорбут үтүөтэ, күчтээх көмөтө үтүө холобуру буолуо, кини аатын сүрэхпитигэр ахта-саныы сылдыһахпыт. Кини сахпыт уота сырдыгынан сыдыайа, дууһабытын сылыта туруоҕа, Аанһал буолан үөһэттэн барыбытын көрө-истэ, араначчылы сылдыһаба...

Оҕолоро, сиһинэрэ, балтытара, бырааттара, кийинтэргэ, санаастара, күтүттэргэ.

— Кэриэстэбил —

Сүрэхпитигэр өрүү тыыннаах буолуоҕа

Күндү киһибит, күн-күбэй ийэ-бит, эбэбит, хос эбэбит, үлэ, тыыл бэтэрээнэ, Ньурба куорат олохтооҕо **ИВАНОВА Мавра Ивановна**, тохсунньу 18 күнүгэр 2021 сылга 87 сааһыгар ыарахан ыарыыттан күн сириттэн туораата.

Тапталаах ийэбит 1933 сыллаахха Үөһээ Бүлүү Кэнттик нэһилиэгэр соботох кыыс оҕо буолан күн сиригэр көрбүтэ. Ийэтэ Ньурба улуунун Акана сэлээннэтигэр төрөөбүт Алексеева Мария Романовна дьон. Аҕата Пак Иван кэриэй этэ. Оҕо эрдэбиттэн сытыы-хотуу кыыс этэ, сэрби кэмигэр 9-таах кыыс дьонугар көмөлөөрү фермаҕа ыраах учаастактан от тийиитигэр оҕус сиэттэллэрэ, тарбыах аһаталара, мас хайытталара, уу баһаллара, улахан дьону кытта хара сарсыардаттан хойукка диэри үлэлиллэрэ. Онон оҕо эрдэбиттэн үлэбэ эриллэн улааппыта.

Аҕабыт Иванов Иван Михайловичтын 50 сыл биригэ олорон 8 оҕону төрөтөн улаатыннарбыттара, үлэбит дьон гыммыттара. Билигини, оҕолорун, барыларын таптала илпиттэрэ. Ийэбит бараксан олус миннигэстик астыыра, наһаа сымнаҕас майгылааҕа, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр күүскэ да ымманыыра. Күн күбэй ийэбитин олус суохтуубут, ханна эрэ тахсан барбыт, сотору кэлиэ диэх курдук саньыбыт...

Ийэлээх аҕабыт "Малышок" дьаһылаҕа олохторун улахан аһаҕар үлэлээн ааспыттара, үлэлэрин таһынан ынах-сүөһү, сибиинньэ, көтөр кыра хаһаайыстыбаларыгар көрөллөрө, онно биһиги, оҕолор, көмөлөөр этибит. Эбии хаһаайыстыбалаах буолан уонна аҕабыт бултаан-

алтаан, болуогунньук буолан ыалга ыгырыкка сылдьар уус этэ. Онон мас ууһа буолан уһанан эбии харчыланан аҕыс оҕону итэн-аһатан, таһыннаран улаатыннарбыттара.

Ийэбит олоҕор кыратыттан үлэбэ итиллибитэ көстөрө, дуьдуурдаах, сүрэхтээх этэ. Бизнсийэбэ таһыстар да, таах олоҕото, дьэ кэргэнигэр төһүү-күүс буолара, сүөһү-ас ииттэн сиэннэрин көрсөрө.

Күндү ийэбит Мавра Ивановна ыраас санаалаах, сырдык дууһалаах буолан биһиэхэ Ийэ, Аҕа таптала барыбытыгар ингэрэн үлэһит, олоххо бэлэм дьон тына итэн-такайан таһаарбытыгар биһиги дьэ-кэргэн үйэ тухары барҕа махталбытын этэ-

бит, сүгүрүйэбит! Ийэбит бараксан сүбэтигэр, көмөтүгэр, үтүөтүгэр махталбыт мунура суох.

Күн күбэй ийэбит бу Орто дойдуга кэлэн тапталаах кэргэн, Ийэ, эйэбэс эбээ, ытыктыр киһибит, аҕыс оҕо, элбэх сиэн, хос сиэн истин доҕоро буолан өрө тутуллан, дьоллонон барда дьон дууһабыт уоскуйар...

Күндү ийэбит олорон ааспыт олоҕо, киһи быһыытынан үтүө майгыта, олоххо дуьдуура, үлэһитэ, үтүө аата-суола симэлийэн сүтүө суоҕа, үйэ-саас тухары кэпсээн буолан биһиги сүрэхпитигэр өрүү тыыннаах буолуоҕа. Кини ситэ олоҕото олоҕун оҕолоро, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ салгыахтара, аатын ааттатыахтара. Тапталаах Ньурбан буора сымнаҕас тэллэх, суорбан буоллун. Көмүс унуоҕун сытар томторугар күн чабыллыа тыктын, чыычаах ылаатын, от-мас күөбүнэн силигилии турдун.

Күн күбэй ийэбит туһунан ой-дөбүл баарын тухары кини мэлдьи тыыннаах буолуоҕа!

Ыар, курус кэммитигэр күүскө, өйбүл-тирэх буолбут уруу-хаан, чугас, ыраах дьоммутугар, аймахтарбытыгар, биер дойдулаахтарбытыгар, доҕотторбутугар, оҕолор үлэлиир тэрилтэлэригэр барыгытыгар барҕа махталбытын биһиги дьэ кэргэн аатыттан тиэрдэбит. Көмөлөспүт дьоммутугар барыларыгар баҕарыа этибит: эһигини ханнык да ыарыы таарыйбатын, куһаҕан ыалласпатын, дьэ кэргэннигитигэр үөрүү-көтүү, дьол эрэ тосхойдун, үлүн үйэни, этэнгэ буолун!

Оҕолоро, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ, Ивановтар дьэ кэргэттэрэ.

Өрүү биһиги сүрэхпитигэр хаалыаҕа

Улаханник убаастыыр үөлэн-нээхпит, амарах дууһалаах доҕорубут, үөрэммит-үлэһэбит сирдэригэр эркээйилээх суола хаалларбыт, сырдык киһи аартыктары арыыбыт күндү киһибит **Олег Романович ГОГОЛЕВ** Орто дойдуга олоҕуттан туораабыта кулун тутар 17 күнүгэр 40 хонугун туолла.

Биһиги кинилиин алтыһыбыт оройуонна, өрөспүүбүлүкэбэ киэнник биллэр, ытыктанар эмчит Р.А. Гоголев уонна М.Г. Николаева дьэ кэргэттэрэ Аканаҕа көһөн кэлиилэригэр саҕалаабыта. Очолорго Акана 8 кылаастаах оскуолатыгар үөрэнэр сылларыгар кини тутта биер чабылхай үөрэнээччинэн биллэ охсубута, интеллектуальной таһыма үрдүгүнэн, бары уобаластарга билиитэ киэннинэн хаама сылдьар энциклопедиянан ааттаммыта. Наар "туйгун", "үчүгэй" сыаналарга үөрэннэр да атын оҕолорун уратытык көстүбэт туһуттан эмэй буолан кыысастара, ол курдук сиэр-майгы сүппэт сыаннастарын диригиник ингэримит этэ.

инвестиция киллэринэбин" диирэ. Аны санаахтаа ол аата олох эриэк-кэһин-эргэлэтин билии, олох айаныгар уопуту муньунуу, буһууну-хатыныны ааһыы эбит.

Кини туохха барытыгар ыраабы анаар дьобурдааҕа, биер халыыпка кутууну утарара, сыгчах үчүгэйи эрэ көрөрө уонна тус санаатын, идеялары тийбэр тиэрдэрэ, толорорго. Оскуола үөрэнээччилэрэ, учууталлар уонна төрөппүттэр кини киһиэхэ киһилии сыһыанын сыаналаан Ньурба 1 №-дээх оскуолатын гуманитарнай кылааһыгар үөрэнэр буолбутугар "киһи киһитэ киһилээх киһи" буол дьон албаан ыппыппыт. Онно үөрэнэр сылларыгар да күндү табаарыспыт инники күөҥгэ сылдыбыта, тумус туттуллар үөрэнээччилэринэн буолбута. Кыһалҕа тиэрэтэбин күүс-көмө буоларынан, сайдам санаатын сааһылаан ылыннардылаах тылынан сүбэлээн-амаалаан, үрдүк културагынан, баай эрдүдүгүтүгүнэн оскуолаҕа сирдээх апаратытыгынан туһаммыта.

Олег Романовичка "Билиинэн эн кыайан" дьон бэргэн этин олоҕун сокуона этэ. Магнай киһи юрист идэтигэр Норкуттар доҕордоһууларын Араассыйатааҕы университетын бүтэрбитэ, онтон салгыи судаарыстыбаннай салайыга СӨ баһылыгы итингэн үлэлиир Салаат институтун, РФ Правительствотын Финансовый академиятын бүтэрбитэ. Үрдүк таһымнаах үөрэхтээх, креативнай көрүүлээх, компетенциялары баһылаабыт эдэр исписэлиэс бэрт кылгас кэм иһигэр биер бастыҥ уонна объективнай политтехнолог-аналитигынан биллибитэ. Ол иһин да РФ Президентин Администрациятын Махтал суруктарынан 4 төгүл бэлиэтэммитэ, Уһук Илин уокурук, Санкт-Петербург Бочуотунай грамоталарын ылта. Оттон төрөбүт Саха тын сиригэр хайбал грамоталара, махтал суруктара аата аһсаан суох элбэхтэр. Кини "Гражданская доблесть" анал бэлиэ хаһаайына.

Оскуола кэнниттэн доҕорубут быстах кэмгэ оробуочайдаабыта. Кини курдук интеллектуал киһиэхэ боростуой илии үлэтэ хайдаҕый дьэ-тэххэ күлэ оонньуу кэриэтэ "бэйэбэр

Олег Романович идэтигэр бэри-

ниилээбинэн, политической көрүүтүнэн, социальной коммуникациялары баһылаабытынан уонна кырдык иһин туруулаһарынан биергэ үлэлиир дьонугар холобурга сылдьара. Талааннаах киһи барытыгар талааннаах дьон мээһэбэ этиллибит. Ол сиринэн Олег Романович 30-тан тахса документальной киинэлэр сценаристара буолар, ол киинэлэр Аан дойдуга аһаҕас аартыктарынан тахсаннар Саха сиригэр доҕоонноохтук аатталлар.

Аныгы технологиялары ымпыгар-чымпыгар тийэ билбэт доһун доҕорубут Тутулуга суох судаарыстыбалар (СНГ) иилэринэн үлэлиир Фейсбук социальной ситим 10 бастыҥ редактордарын иһигэр кириэн улаханник да үөрдүбүтэ. Рейтинговай агенство кини матырыйааллара актуальнайдарын, объективнайдарын уонна эффективнайдарын үрдүктүк сыаналаабыта махталлаах.

Күндү доҕорубут ыалдьан сытыар диэри үлэ оҕурай үөһүгэр сылдыбыта, кэскиллээх былааннардааҕа, саха дьонун туһугар толук кылгас тосхолордооҕо. Оттон дьэ кэргэн сун дурдата, халын хахтата буоларынан кэргэнэ, оҕолоро уонна аймахтара үүт тураан, нус бааччы олохторун бэлэмнээбитэ уонна өлүү дэҕиэ тыныраҕа таарыйыар диэри кинилэргэ кыһалла сыппыта.

Биһиги мань барытын билэбит уонна ыар сүтүктэн сүрэхпит нүөлү-йэ ыалдьар. Ол да буоллар, чугас киһибит Орто дойдуга күлүмнэс күннээх күөх сирэммитигэр төрөөн бэлиэ суолу-иһи хаалларбытынан, удьуор утумун уһаппытынан, дьон-сэргэ тапталаан утумаммытынан арыый аһарынабыт. Кини дьонун олоҕун, туолбака хаалбыт толкуйдарын, ситиллэбэтэ санааларын оҕолоро, аймахтара толоруохтара-ситэриэхтэрэ.

Олег Романович үтүө-мааны майгыта, киһиэхэ кыһамньыта, истин сыһыана сылаас өйдөбүл буолан сүрэхпитигэр хаалыаҕа, өрүү өйдүүсаныы, ахта сылдыахпыт.

Акана оскуолатын 1979 сыллааҕы выпускниктара, учуутала А.Е. ИВАНОВ.

ООО МКК «ТРИЕНС» **МИКРО ЗАЙМЫ**

ПРОЦЕНТНАЯ СТАВКА **от 0% в день**

от 2000 до 60000 РУБЛЕЙ

8984 104-98-10

Г.НЮРБА, УЛ. СТЕПАНА ВАСИЛЬЕВА, 67 (ТЦ «СИТИ ЦЕНТР»), КАБ. 6

ООО МКК «ТРИЕНС», 677027, г.Якутск, ул. Ойуунского 3 («Деловой центр»), офис: 202, ИНН 1435360309, ОГРН 120140002099, свидетельство ИФО №20042909966, от 20.03.2020, сумма займа от 2000 до 60000 рублей, срок займа до 4 месяцев, займы предоставляются гражданам в возрасте от 23 лет и старше при предоставлении паспорта, процентная ставка от 1% до 0,25% за каждый день пользования денежными средствами (полная стоимость займа от 91,25% до 365,0% годовых). Подробности по телефону: 89841049810. Адрес: 67450, г.Нюрба, ул. Ст. Васильева, 67, этаж 3, офис 6.

Биергэ үөрэнэр оҕобутугар Янаҕа, ийэтигэр, эбэтигэр, чугас дьонугар эһэтэ, аҕалара, кэргэнэ

ПРОКОПЬЕВ Владимир Николаевич соһуччу күн сириттэн барбытыгар кутурбаммытын холбуубут. **Лицей 11 "а" кылаас оҕолоро, учуутала, төрөппүттэрэ.**

Убаастыыр, өр сылларга оройуоннааҕы лесопуун тэрилтэтигэр биергэ үлэһэбит табаарыспыт, Ньурба куорат олохтооҕо

ПРОКОПЬЕВ Владимир Николаевич эмискэ олохтон туораабытынан кэргэнигэр Татьяна Семеновнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Лесопуунга биергэ үлэһэбит табаарыстара.

Күндүтүк саныыр эдьиийбит, балтыбыт, Чапанда нэһилиэгин олохтооҕо **НЮРГУСОВА Саргылана Егоровна** эмискэ ыалдьан күн сириттэн туораабытынан диригиник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Биергэ төрөбүттэрэ, сиэн бырааттара уонна куораттан кийииттэрэ.

Өр сылларга ыкса ылаһан олоҕубут ыалбыт Ньургусовтарга тапталаах кыыстара

НЮРГУСОВА Саргылана Егоровна күн сириттэн күрэммитинэн эдьиий-дэригэр, убайдарыгар, балтыларыгар дириг кутурбаммытын тиэрдэбит. **Антоновтар, Ефимовтар, Николаевтар, Ефимовтар, Федоровтар.**

Биергэ үөрэммит табаарыспытыгар Филиппов Алешаҕа тапталаах эдьиийэ

НЮРГУСОВА Саргылана Егоровна эмискэ ыалдьан күн сириттэн күрэммитинэн кутурбаммытын тиэрдэбит. **Чапанда оскуолатыгар биергэ үөрэммит оҕолоро, кылаас салайааччыта Ульяна Дмитриевна.**

Үлэ бэтэрээнэ, өр сылларга Терапия отделениетыгар медсестранан үлэһэбит дьүүгэбит

СИВЦЕВА Федора Филипповна, Доруобуйа харыстабылын туйгуна уһундук ыалдьан 83 сааһыгар олохтон туораабытынан дьонноругар Сардана Петровнаҕа, Андрей Вячеславовичка, оҕолоругар, аймахтарыгар кутурбаммытын холбуубут.

Дьүүгэлэрэ Анна Михайловна, Евдокия Романовна.

Ньурба Киин балыһатын терапевтической отделениеҕа физиоменсестранан өр сылларга бэриинилээхтик үлэһэбит, СӨ медицина туйгуна, үлэ бэтэрээнэ

СИВЦЕВА Федора Филипповна хомолтолоохтук күн сириттэн барбытынан аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиэрдэбит. **Терапевтической отделение кэлэктибэ, Киин балыһа профкома.**

Күндүтүк саныыр эдьиийбит, Доруобуйа харыстабылын туйгуна, үлэ бэтэрээнэ

СИВЦЕВА Федора Филипповна соһуччу ыалдьан күн сириттэн күрэммитинэн диригиник курутууан туран билэр дьоммутугар биллэрэбит. Күндү киһибит быдан дьылларга быраһайа. Эн сырдык мөссүөнүг, эйэбэс мичээринг өрүүтүн биһигини кытта буолуоҕа. **Сардана, Андрей Лугиновтар, оҕолор.**

Күндүтүк саныыр доҕорубут, биергэ тутууга Накыынга, НСМТ-га үлэһэбит табаарыспыт

ПЛАТОНОВ Виталий Владимирович Дьокуускай куоракка эмискэ ыалдьан өлбүтүнэн дириг кутурбаммытын аймахтарыгар, чугас доҕотторугар тиэрдэбит.

Тутууга биергэ үлэһэбит табаарыстара.

Күндүтүк саныыр бырааппыт, убайбыт, Мэнгэдэ кыһылын олохтооҕо **ТИМОФЕЕВ Тимофей Николаевич** бу дьыл кулун тутар 14 күнүгэр уһун ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан балтыгар Розаҕа дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Хатыттан Архиповтар.

Хорула орто оскуолатыгар биергэ үөрэммит күндүтүк саныыр дьүүгэбингэр Семенова Акулина Кирилловнаҕа тапталаах уола

СЕМЕНОВ Николай Николаевич эдэр сааһыгар хомолтолоохтук олохтон туораабытынан бары чугас дьонноругар дириг кутурбаммытын тиэрдэбит. **Хорула оскуолатын 1978 с. выпуск оҕолоро.**

Күндү саҕасытыгар, Хорула нэһилиэгиттэн төрүттээх Акулина Кирилловнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр тапталаах уола, бырааттара, убайдара **СЕМЕНОВ Николай Николаевич** эдэр сааһыгар хомолтолоохтук олохтон туораабытынан дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Елизавета Степановна, кини оҕолоро, сиэннэрэ.

Генеральной директор Стручкова Н.М.
Кылаабынай редактор Дорощева Л.К.

Хаһыат Саха сиригэр сибээс, информационной технологиялар уонна маассабай коммуникациялар эйгэлэрин кэтээн көрүү Федеральной сүлүүсүбатын Управлениетыгар (Роскомнадзор) 03.06.2020 с. регистрацияланна.

Тэрийэччилэр: Саха Республикатын Правительствота, Саха Республикатын "Сахабэчээт" Государственной автономнай тэрилтэтэ. Таһаарааччы: СР "Сахабэчээт" ГАУ

Телефоннара: Редактор-директор - 2-33-32. Компьютернай отдела - 2-33-32.

Индекс: ПИ 988
Тираж 769.
Объем 3 п.л.
Сыаната - 30 солк.
17.03.2021 с.

ПИ № ТУ 14-00551

Таһаарааччы аадырыһа: 677000 Дьокуускай к. Орджоникидзе уул. 31. Редакция аадырыһа: 678450 Ньурба к. Ленин уул., 37.

e-mail: redakcia06@mail.ru
Хаһыат чэпиэригэр тахсар.